

– KAWZA GHALL-HLAS GHAL SERVIZZI MARBUTA MA' BEJGH –
– RESISTENZA B'ECCEZZJONIET BISS JEW RESISTENZA ANKE B'KONTRO-TALBA –
– TPACIJA EX LEGE JEW KOMPENSAZZJONI GUDIZZJALI –
– KARATTERISTIKA TA' L-INVERTIBILITÀ FIT-TPACIJA –
– IUS RETENTIONIS –
– PRINCIPJI DWAR IL-PROVI U L-IMPORTANZA LI JKUNU ORGANIZZATI U TAJBIN –
– PRESUPPOSTI PROCESSWALI U KUNDIZZJONIET TA' L-AZZJONI –
– KAPACITÀ PROCESSWALI –
– LEGITTIMITÀ ATTIVA U INTERESS GURIDIKU –
– INAMMISSIBILITÀ TA' L-AZZJONI –

TRIBUNAL GHAL TALBIET ZGHAR

GUDIKATUR
Avv. DR. KEVIN CAMILLERI XUEREB

Udjenza ta' nhar il-Hamis, 14 ta' Lulju, 2022

Avviz tat-Talba numru: **436/2017**

GREEN SKIP SERVICES LIMITED
[REG. NRU. C-13893]

VERSUS

NOEL CEFALI
[K.I. NRU. 027174M]

B'Avviz tat-Talba mressaq fl-14 ta' Settembru, 2017, l-attrici talbet li l-konvenut jigi kkundannat ihallasha s-somma ta' hamest'elef ewro (€5,000.00c), rappresentanti bejgh ta' oggetti lill-konvenut u servizzi ohra prestati mill-attrici lill-istess konvenut fuq inkarigu tieghu. L-attrici talbet ukoll l-ispejjez tal-prezenti procedure u dawk marbuta ma' l-ittra ufficiali numru 2146/2015 u kif ukoll talbet l-imghaxxijiet dekoribbli mill-imsemmija ittra ufficiali sal-hlas effettiv u finali.

Il-konvenut gie notifikat bl-Avviz tat-Talba fit-28 ta' Settembru, 2017 (ara a tergo ta' fol. 6) u ressaq Risposta fis-17 ta' Ottubru, 2017 (ara a fol. 7) fejn eccepixxa illi mill-ammont pretiz, l-ammont ta' elf, tlett mijha u hamsin ewro (€1,350.00c) biss huwa dovut, peress li l-kumplament m'huiwex dovut hekk kif ser jigi pruvat waqt it-trattazzjoni ta' din il-kawza.

Fil-mori tal-proceduri, senjatament fl-udjenza tal-11 ta' Mejju, 2018 (a fol. 22), il-konvenut, in vista ta' l-eccezzjoni tieghu, hallas l-ammont ta' elf, tlett mijà u hamsin ewro (€1,350.00c) u l-istess pagament gie ricevut mill-parti attrici "bla ebda pregudizzju għat-talba attrici f'dawn il-proceduri." Fl-istess udjenza l-ammont ta' sorte domandat, in vista ta' tali pagament, tressqet nota ta' riduzzjoni seduta stante (a fol. 25) "biex b'hekk is-sorte ta' dan il-procediment minn issa 'i quddiem hu ta' EUR3,650."

Il-provi tal-partijiet gew dikjarati magħluqa fl-udjenza tas-27 ta' Gunju, 2019 (a fol. 114) u t-Tribunal ha konjizzjoni ta' l-atti processwali intieri u kif ukoll tas-sottomissionijiet bl-iskritt tal-kontendenti (a foll. 118–122) u fl-istess udjenza l-procediment thalla għad-deċizjoni, illi qed tigi mogħtija llum (hekk kif ser jingħad aktar 'i isfel).

It-Tribunal, wara li kkunsidra l-provi dokumentarji mressqa mill-kontendenti u anke dawk testimonjali u ra u ezamina l-atti kollha processwali, jikkunsidra kif gej;

Il-fatti ta' dan il-kaz jistgħu jigu deskritti hekk: il-kumpannija attrici bieghet u kkonsenjat lill-konvenut numru ta' oggetti (*plastic*) u thallha bilanc ta' hamest'elef ewro (€5,000.00c) favur tagħha u tallega li tali ammont għandu jigi mhallas mill-konvenut. Il-konvenut jikkontendi li minn tali ammont solament elf, tlett mijà u hamsin ewro (€1,350.00c) huwa minnu dovut u fil-fatt fil-mori tal-proceduri hallas l-imsemmi cifra, izda baqa' jikkontesta l-ammont bilancjali ta' tlett elef, sitt mijà u hamsin ewro (€3,650.00c). Fil-fehma tal-konvenut din l-ahhar cifra mhux dovuta peress li garrab hsarat minhabba konsenza difettuza (i.e., ghax allegatament kontaminata) ad opa tat-traskuragni ta' l-attrici.

Għalhekk, fis-semplicità tagħha, il-kwistjoni tipprezenta dawn iz-zewg estremi: fuq naħa, il-parti attrici tezigi li tithallas għas-servizz (ossia bejgh) minnha mogħti lill-konvenut u tali servizz, fil-prezenti, jammonta għal tlett elef, sitt mijà u hamsin ewro (€3,650.00c) peress li gie ridott, wara pagament, fil-kors tal-procediment. Min-naha l-ohra, il-parti konvenuta togħejja li għandha thallas l-istess tlett elef, sitt mijà u hamsin ewro (€3,650.00c) u dan sabiex tagħmel tajjeb għal xi danni li tallega li sofriet vis-â-vis klijenti terzi (gewwa Hong Kong) minhabba bejgh ta' oggetti inidnejji, difettuzi u/jew kontaminati, da parti ta' l-attrici.

Fid-dawl ta' tali estremi fil-prezenti litigju (fejn entrambi l-patijiet qed jezigu xi haga mill-enti gudikanti), it-Tribunal jehtieg jippuntwalizza certu normi u principji bazici bil-ghan li t-terren tal-prezenti kontestazzjoni jigi ben pjazzat, assestat sew u sistemat kif jixraq, in partikolari di fronti għal dak li donnu qed jiġi ipprettendi l-konvenut.

Il-konvenut jikkontendi li garrab jew li ssubixxa pregudizzju ekonomiku u li l-ammontar ta' l-istess għandu jmur biex jikkompensah bi tpacija di fronti ghall-pretiza attrici kif ridotta. Infatti, il-konvenut jghid illi l-ammont ta' €3,650.00c li ddecieda jzomm għali "huma damages ... ta' dan ix-xogħol li kollu spicca imxerred gol-containers tort ta' xkejjer haziena li tatni [is-socjetà attrici]." (a fol. 59)¹ u li hu wasal għal tali imsemmi ammont minn "email min-naha tal-klijent tiegħi" (a tergo ta' fol. 59).² Jghid inoltre li, "meta wasalna għal pagament imbagħad harget il-claim mingħand il-klijent [barrani] li ghadni kemm prezentajt. Il-klijent tiegħi minn l-Amerika Unique Overseas bagħtitli l-claim u jien ovvjament mort biex inhallas il-hmistax-il elf li kelli ntiha [lill-attrici]. Minn dawn il-hmistax-il elf jiena ghedtilha li ser naqta' dawn il-hamest elef, li minnhom għandi ntik elf u tliet mijja meta nikkofermaw il-pizijiet." (*ibid.*)

B'hekk jirrizulta għat-Tribunal li l-konvenut donnu qed jezercita forma ta' *ius retentionis* manifestat fiz-zamma ta' flejjes destinati lill-kreditur tieghu u anke li tramite l-prezenti proceduri gudizzjarji qed jittenta jikkumpensa u jpaci l-ammont (kif ridott) pretiz mill-attrici b'ammont ugħwali għali billi jikkwalifikah bhala danni minnu subiti di fronti għal terzi (i.e., il-klijenti fl-esteru). Tant dan huwa hekk illi fil-fehma tal-istess konvenut, ma kienx necessarju għalihi li jieħu xi passi legali (a tergo ta' fol. 64³).

Il-konvenut m'ghandux ragun f'dawn l-assunti u jigi mistqarr mill-ewwel illi dawn huma materji li jmorru oltre l-kwistjoni *de quo agitur*.

Fil-kaz tal-lum, it-Tribunal għandu quddiemu t-talba attrici u c-caħda tagħha da parti tal-konvenut bla ebda elaborazzjoni ulterjuri. Il-konvenut illimita ruhu li jikkontesta l-azzjoni attrici bla ma jintrodu kontro-talba.⁴ Għalhekk, lil hinn milli

¹ Ara wkoll a tergo ta' fol. 61 fejn il-konvenut jistqarr, anke meta domandat mit-Tribunal, illi hu qed izomm l-ammont ta' €3,650.00c ghax hu jiipprettendi li dawk huwa ammont ta' hsarat minnu sofferti.

² Tali email, datata 19 ta' Dicembru, 2012, hi ezibita a fol. 87 bhala "Dok: NC.21". Fil-kontro-ezami tieghu (vide udjenza tal-20 ta' Frar, 2019, senjatamente a tergo ta' fol. 62 u a fol. 63) il-konvenut jistqarr li ma kien wettaq l-ebda *survey* (jew dokument iehor ekwivalenti li jezamina u jidentifika l-materja dannuza) destinat li jikkwantifika oggettivam id-dannu allegatament subit.

³ Ara wkoll il-kontro-ezami tal-konvenut fl-udjenza tas-27 ta' Gunju, 2019 (a foll. 115–116).

⁴ Konvenut f'għidżżejjha jista' jillimita ruhu li jinterponi deduzzjonijiet, magħrufa bhala eccezzjonijiet, relativi għall-fatti għuridici pretizi mill-attur avversarju, liema eccezzjonijiet – skond id-duttrina – jistgħu jkunu negazzjonijiet assoluti (i.e., dawk li jtendu lejn l-inezistenza ta' xi fatt jew rekwiżit kostitutiv ta' l-azzjoni) jew negazzjonijiet relativi (i.e., dawk li jtendu li jistabbilixxu l-ezistenza ta' xi fatt li jimpedixxi jew jestingwi l-azzjoni). Bhala exemplari, l-eccezzjoni tan-nullità jew dik tal-leggħiġità attiva jirrijentraw fl-ewwel kategorija (negazzjonijiet assoluti), mentri l-eccezzjoni ta' l-“usucapio”, tal-preskrizzjoni estintiva, tal-perendorjetà/dekadenza jew dik tal-kompensazzjoni jikkazzellaw ruhhom fit-tieni wahda (negazzjonijiet relativi). F'tali sitwazzjonijiet, il-konvenut jillimita r-rikjesti tieghu solament ghac-ċahda tad-domanda attrici, izda ma jalterax ir-rapport processwali, galadarba l-oggett tal-procediment jibqa' immutat u l-*petitum*

---

invarjat. Hawnhekk, min hu tenut jiggudika hu f'dover li jirrestringi l-indagni u d-decizjoni tieghu ghal kontroversja wahda u unika – dik proposta mill-attur. Addizzjonalment, anke jekk konvenut jintroduci fil-procediment xi kwestjonijiet godda, izda dejjem bil-fini li t-talba attrici tigi rigettata (bhal per ezempju, l-eccezzjoni ta' intempsitività jew dik tal-kontradittur legittimu), tali deduzzjonijiet/eccezzjonijiet jibqghu ristretti għad-decizjoni tat-talba introdotta mill-parti attrici. Fi kliem iehor, għalkemm ikun hemm trattazzjoni ta' tematici jew kwistjonijiet plurimi, il-kawza tibqa' wahda – dik inizjata mill-attur: “*l'eccezione in sè considerata, non può ampliare i termini della controversia; potrà aumentare le questioni sottoposte al giudizio del magistrato, ma sempre ai fini della decisione della domanda posta dall'attore. In fatti, se scopo del convenuto è quello di poter ottenere il rigetto della domanda dell'attore, pure, il tema decidendum o oggetto del giudizio è quello posto dall'attore ... l'eccezione è un mezzo destinato a paralizzare l'azione dell'attore, portando all'accoglimento dell'inversa azione di accertamento negativo del convenuto, ed immettendo nel processo delle questioni nuove al solo fine della decisione della domanda posta dall'attore, ma senza ampliare il tema fissato dall'attore con l'atto introduttivo*” (cfr. **MARIO DINI**, “La Domanda Riconvenzionale”, Giuffrè 1954; §24, pp.54–55). Imbagħad, hemm ic-cirkostanza fejn il-konvenut jipprevalixxi ruhu minn dak previst taht l-Art. 4(1)(iii) u l-Art. 5 tal-Ligi Sussidjarja 380.01 (jew taht l-Art. 396 tal-Kapitolu 12 tal-Ligijiet ta' Malta) u jipproponi talba rikonvenzjonal. Bid-domanda rikonvenzjonal – li hi azzjoni awtonoma mqanqla mill-konvenut kontra l-attur fl-istess procediment gudizzjarju digà mibdi [talba rikonvenzjonal għandha ssehh solament fil-konfront tal-parti attrici u mhux fil-konfront ta' xi parti ohra fil-kawza, bhal per ezempju, xi ko-konvenut. Dan hu rifless fid-decizjoni *in re Gasan Insurance Agency Ltd noe v. Simon Soler et* (Appell Inferjuri, 22 ta' Novembru, 2002)] – il-konvenut jittenta jissupera l-limiti tar-rikjesta tieghu għar-rigett tad-domanda principali u jitlob lill-Qorti provvediment (decizjoni) *a se stante* u ulterjuri favur tieghu. Fi kliem divers, tirrikorri l-ipotezi tad-domanda rikonvenzjonal meta l-konvenut, li jieħu spunt u okkazzjoni mill-azzjoni proposta kontrih, jirrezisti u jopponi għaliha b'kontro-domanda fejn jitlob għidżżejju pozittiv għaliu u sfavorevoli ghall-parti attrici, għidżżejju li jmur oltre s-sempli cahda tat-talba attrici (dik principali). Talba bhal dik ittendi li tisposta l-limiti tal-procediment mibdi mill-attur li jkunu ffissati bit-talba promotorja principali. Tali limiti jigu allargati in segwitu ghall-attività tal-konvenut kif appena mfisser, li jitlob lill-gudikant biex jiddeċiedi talbiet godda, li ma kienux imressqa mill-attur fid-domanda originali: “*In altri termini, il giudice non dovrà limitarsi a decidere se l'attore o il convenuto abbiano ragione, in ordine a quell'attività determinata dalla domanda giudiziale, ma anche se l'attore o il convenuto abbia ragione in ordine ad altre attività, che sono diverse dalla prima*” (*ibid.*, p.55). Fid-decizjoni riportata f'**Kollez. Vol. XI-78** insibu asserit li, “*La riconvenzione dicesi eccezione non in senso stretto, ma in senso lato, inquantocchè il convenuto può opporre in giudizio all'azione contro lui proposta, non solo la eccezione, ma pure la riconvenzione; cioè domanda quell che gli si deve nello stesso tempo in cui si agisce contro di lui e nello stesso giudizio. Vi è riconvenzione, semprecchè per eccezione ad una domanda principale, si opponga un'altra domanda egualmente principale.*” Generalment, id-domanda rikonvenzjonal hi deskritta bhala reazzjoni da parti ta' l-imħarrek fil-għidżżejju istitw mill-attur, bhala talba gdida li titraduci ruħha f'azzjoni tal-konvenut kontra l-attur. Hawnhekk, wieħed jara li b'din ir-reazzjoni, il-konvenut jwessa' l-kontroversja u dan l-ghaliex jitlob l-applikazzjoni ta' volontà legislativa favurih kontra l-attur avversarju fl-istess kawza inizjata minn dan ta' l-ahħar. Dan, konsegwentement, jagħmel l-attur originali bhala konvenut accidental u lill-konvenut bhala attur: “*la riconvenzione è quell'istituto processuale in forza del quale il convenuto, traendo occasione dalla domanda attrice contro di lui avanzata, chiede nella stessa lite, alla quale è collegata sostanzialmente, l'attuazione di una volontà legislativa a suo favore, indipendentemente dalla richiesta di rigetto della domanda*” (*ibid.*, pp.56–57). Il-kawza rikonvenzjonal, kif tradizzjonalment percepit, tizvolgi bejn l-istess partijet fil-kawza, izda f'posizzjoni processwali invertita, fejn il-konvenut jilbes il-libsa ta' attur u l-attur jilbes dik ta' konvenut. Importanti wkoll li f'dan il-jedd difensjonal, jrid jirrizulta li jista' jagħmel uzu minnu solament il-konvenut fil-kwalità li huwa jkun tharrek fiha fl-azzjoni originali hekk kif ukoll statwit fl-Art. 400 tal-Kapitolu 12 tal-Ligijiet ta' Malta. Din id-disposizzjoni tħid hekk: “*Il-konvenut ma jistax jipproponi l-kontro-talba fi kwalità oħra minn dik li fiha jkun imħarrek, lanqas ma jista' jipproponi l-kontro-talba kontra l-attur fi kwalità oħra minn dik li fiha dan ikun deher fit-talba tiegħu.*” Għal dak li jirrigwarda gurisprudenza dwar dan l-aspett, wieħed hu mistieden jara, fost ohrajn, id-decizjoni *in re Karl Bonello noe v. Emanuel Baldacchino et* (Prim'Awla, 26 ta' Mejju, 1997); *in re Alexis Vella et noe v. David Jones et noe* (Prim'Awla, 31 ta' Jannar, 2003 – konfermata fl-appell fis-27 ta' Jannar, 2006); u *in re Air Malta p.l.c. v. Lawrence Borg* (Prim'Awla, 30 ta' Gunju, 2004).

jqis id-domanda attrici, it-Tribunal huwa solament fakoltizzat li merament iqis dawk l-aspetti accessorji (ossia ancillari jew periferali) li jafu johorgu mil-linja difensjonali generali tal-konvenut izda jinsab prekluz li jakkordalu xi haga, specifikatament ghax mhux ritwalment jew formalment domandat. Jekk il-konvenut kien qed jitlob rifuzjoni ta' l-ammonti allegatament minnu mahruga in linea ta' danni, l-istess kelli jressaq talba *ad hoc* jew inkella jressaq kontro-talba f'dan il-procediment. Fin-nuqqas, il-konvenut ma jistax jippretendi li t-Tribunal jakkordalu xi haga meta qatt ma intalbet b'mod formali u ritwali.⁵ Kif imfisser ***in re II-Pulizija v. Carmelo sive Charles Dingli*** (Appell Kriminali Inferjuri, 18 ta' Ottubru, 2007), "*hu assjomatiku li biex taqla' xi haga mill-Qorti l-ewwel trid titlobha. Ebda Qorti ma takkorda xejn jekk ma tigix mitluba biex tagħmel dan.*" Ghalkemm il-bran huwa derivat mill-kamp kriminali, l-istess tagħlim għandu japplika b'egwa forza għal qasam tal-procedimenti civili.

F'dan ir-rigward hu principju rikonoxxut u assodat li min jallega jrid jipprova l-allegazzjoni/jiet tieghu a bazi tal-massima *iuxta allegata et probata* kif ankè rikonoxxut fl-Art. 562 tal-Kapitolu 12 tal-Ligijiet ta' Malta, u dan indistintament jekk ikunx attur jew konvenut f'kawza. Fil-vertenza odjerna l-konvenut jippretendi li garrab danni izda – parti li ma ddefiniex b'mod idoneju l-ammont minnu reklamat – ma fformalizzax il-pretensi tieghu. Li għamel kien biss li forna l-verzjoni tieghu bil-ghan li jittenta jinnewtralizza l-istanza attrici fejn allega li kienet il-parti attrici li kellha tindennizzah u mhux vice-versa li hu jħallas lilha. Madanakollu, kif diga' rimarkat, il-kawza odjerna tikkoncerna solament talba da parti tas-socjetà attrici. Ma hemm l-ebda talba rikonvenzjonalı min-naha tal-konvenut fejn talab dikjarazzjoni li s-socjetà attrici kienet debitrici tieghu u l-eventwali kundanna ta' hlas ta' dak l-ammont pretiz li jigi likwidat a favur tieghu. Il-konvenut illimita ruhu li jallega fl-unika eccezzjoni tieghu li ma kellux iħallas izda proceduralment ma marx oltre. Hu ma elaborax eccezzjonijiet specifici f'dan is-sens.

Fil-kawza ***in re Stefan Zrinzo Azzopardi noe v. Michael Vella noe*** (Qorti tal-Kummerc, 24 ta' Frar, 1995) intqal illi mid-disposizzjonijiet tal-ligi johrog car li l-kontro-talba tista' ssir mhux biss meta tkun konnessa mat-talba ta' l-attur izda tista' ssir ukoll bi skop ta' kompensazzjoni jew bl-iskop biex b'kull mod iehor iggib fix-xejn l-azzjoni ta' l-attur jew timpedxxi l-effetti ta' l-azzjoni attrici. Wieħed hu

⁵ Appropozitu ta' l-ambitu ta' eccezzjonijiet, hija gurisprudenza kostanti tal-qrati tagħna li tissottolineja li eccezzjoni trid tigi sollevata da parti tal-konvenut u jekk ikun hemm dan in-nuqqas, l-enti gudizzjarja ma tistax tikkolma tali ommissjoni stante li din, min-naha tagħha, trid tqoq fil-limiti tat-talba lilha magħmula u entro d-difizi espressament sollevati mill-parti konvenuta, xejn oltre u inqas minn dan (dejjem salv jekk ma jkunx hemm id-dritt sancit mill-ligi li xi difiza għandha titqajjem *ex officio u marte proprio* bhall-eccezzjoni ta' inkompetenza jew tal-karenza ta' interess guridiku). F'dan is-sens wieħed jigi riferut għad-deċiżjoni, fost ohrajn, ***in re Mekanika Limited vs. Masco Security Services Limited*** (Appell Inferjuri, 23 ta' Mejju, 2007).

mistieden jara wkoll is-sentenza ***in re Av. Dr. Kevin F. Dingli et noe v. SURGIQUIP Limited*** (Appell Superjuri, 16 ta' Dicembru, 2003) li trattat il-materja tal-kontro-talba abbinata mal-kwistjoni tat-tpacijja. Ghalhekk il-kontro-talba tista' ssir bl-iskop ta' tpacija. Fil-kaz odjern, jigi ribadit, ma saret l-ebda talba rikonvenzjonali, u *ergo* l-ebda talba formali sabiex tigi reza fix-xejn l-azzjoni attrici jew timpedxxi l-effetti ta' l-azzjoni attrici.

Izda hekk kif johrog mill-gurisprudenza, it-tpacija tista' tkun eccezzjoni *ad hoc* u a se *stante* u mhux ta' bilfors kollegata ma' talba rikonvenjonalni. Infatti, fid-decizjoni ***in re Penza Tarmac Limited v. Zoqdi Hydro Rocks Construction Limited et*** (Prim'Awla, 28 ta' April, 2016) inghad li t-tpacija tista' temana mill-eccezzjonijiet tal-konvenut, basta tkun espressa.⁶

Issa, fil-kaz tal-lum m'hemm l-ebda eccezzjoni esplicita f'dan is-sens li tidentifika kjarament u espressament li l-konvenut qed iqanqal l-istitut tat-tpacija bil-mira li tali linja difensjonalni tinnewtralizza l-istanza attrici ghal kollox jew inkella sabiex id-djun jinqatlu wiehed bl-iehor sa fejn ikunu ndaqs. Anzi, donnu l-konvenut qed jistenna li, b'mod sussidjarju, dan it-Tribunal ihaddan u jhaddem mekkanizmu ta' kompensazzjoni gudizzjali⁷ jew ta' tpacija legali.⁸ Izda l-konvenut huwa errat jekk jahseb hekk u l-motivi ser jigu moghtija *infra*:

(i) Skond l-Art. 1196 tal-Kodici Civili, meta tnejn huma debituri lejn xulxin, issir bejniethom it-tpacija *ipso iure*. Din it-tpacija ssir anke minghajr ma jkunu jafu d-debituri hekk kif ikunu jezistu zewg idjun fi zmien wiehed, u d-djun jinqatlu wiehed bl-iehor sa fejn ikunu ndaqs. L-Art. 1197 ta' l-istess Kodici jistabilixxi li t-tpacija ssir biss bejn zewg idjun li jkolhom it-tnejn bhala oggett somma ta' flus u li jkunu t-tnejn likwidi u li jistghu jintalbu;⁹

(ii) Dan kollu ma jissufragax il-posizzjoni tal-konvenut. Dan l'ghaliex irid ikun hemm zewg t'idjun, b'zewg kredituri u b'zewg debituri reciproci fl-istess

---

⁶ Tali asserzjoni sehhet abbazi tas-sentenza ***in re Marianna Spiteri et v. Joseph Vella*** (Prim'Awla, 3 ta' Mejju, 1993 riportata f'*Kollez. Vol. LXXVII-III-128*). Madanakollu, minn qari ta' din is-sentenza ma jirrizulta minn imkien fiha li hemm affermat illi tali eccezzjoni tista' tohrog mill-eccezzjonijiet, basta tkun espressa. Anzi mill-istess sentenza jirrizulta car illi kienet inghatat eccezzjoni skond l-Art. 1196 – 1197 tal-Kodici Civili (*vide t-tielet pagna tas-sentenza*).

⁷ Dwar kompensazzjoni gudizzjali ara ***in re C. Fino & Sons Limited v. Polidano Brothers Limited*** (Appell Superjuri, 28 ta' Settembru, 2007) li spjegat, “*li gudikant jirrikorri għaliha meta l-kreditu oppost mill-konvenut ikun wiehed li jkun jista' facilment jigi likwidat.*”

⁸ Dik li tapplika in forza tal-Ligi ex Art. 1196 u 1197.

⁹ Minn dan isegwi li l-eccezzjoni ta' tpacija fiha nfiska tammonta ghall-ammissjoni tad-debitu u li dan id-debitu huwa dovut, biss ma għandux jithallas ghax huwa pacjut ma' ammont iehor dovut mill-kreditur. F'dan is-sens, fost oħrajn, ara ***in re Perit Vincent Cassar noe v. Nicholas sive Lino Debono et*** (Prim'Awla, 22 ta' Marzu, 2005) u ***in re Maureen Scicluna v. Dr Anthony P. Farrugia*** (Appell Inferjuri, 6 ta' April, 2005).

waqt, ossia l-parti attrici trid tkun kreditrici ta' dik konvenuta ghal dejn specifiku u simultanjament il-parti konvenuta trid tkun hi wkoll kreditrici ta' dik attrici ghal dejn iehor specifiku. Fil-kaz tagħna, il-posizzjoni tal-konvenut hi ta' semplice debitur di fronti ghall-pretiza attrici. Kwalsiasi ammont minnu allegatament soffert bhala hsara ma jagħtihx awtomatikament il-libsa ta' kreditur fil-konfront ta' l-attrici, izda se *mai*, l-istess konvenut jehtieg jiehu passi appoziti biex ikun jista' jigi klassifikat jew meqjus bhala tali. Mankanti tali posizzjoni u fatturi, kwalasiasi allegata tpacja fil-prezenti kaz ma tista' qatt issehh *ex lege*. Għal dak li jirrigwarda l-kompensazzjoni gudizzjali, kien ikun mod iehor li kieku l-konvenut ressaq talba rikonvenzjonali izda dan, kif diga' rilevat *supra*, m'ghamlux;

(iii) Inoltre, ingredjent necessarju ta' l-istitut tal-kompensazzjoni huwa li t-tpacja, f'sens guridiku, tippostula l-awtonomija tar-rapporti għal liema jirreferu l-krediti li jkunu qed jigu kontra-opposti għal xulxin mill-partijiet u cioè li l-partijiet jehtiegu jirraprezentaw zewg centri ta' interess ekonomici separati u distakkati minn xulxin, fejn l-invertibilità hija karakteristika implicita. L-imsemmija invertibilità tiprospetta li skond l-angolu ta' perspettiva, wieħed mill-partijiet jista' jigi definit kreditur u debitur u, fl-istess waqt, viceversa għall-parti l-ohra. Għalhekk, il-kompensazzjoni m'hijiex applikabbli meta il-krediti u d-debiti rispettivi tal-partijiet għandhom origini minn rapport uniku singolari interkors bejn l-istess partijiet (bhal per ezempju r-reciproci krediti għar-rizarciment ta' hsarat derivanti minn event sinistru uniku prodott minn ghemejjel/azzjonijiet kolpuzi komkomitanti). Fuq dan l-aspett, insibu ritenut mill-Qorti ta' Kassazzjoni Taljana [cass. civ. nru. 5349/2005] illi huwa “*necessario che le suddette obbligazioni, quale che sia il rapporto (o i rapporti) da cui esse prendono origine, siano autonome, ovvero non legate da nesso di sinallagmaticità.*” (cfr. “Commentario Breve al Codice Civile” ta' **GIORGIO CIAN** u **ALBERTO TRABUCCHI**, CEDAM 8^a ed., 2007; p.1370). L-istess Qorti estera [cass. civ. nru. 1784/1993] sostniet ukoll illi, “*la disciplina della compensazione non è applicabile nelle controversie in cui le parti facciano valere contrapposti crediti derivanti dal medesimo rapporto, anche se uno di essi trovi titolo nella legge e l'altro nel contratto.*” (*ibidem*). Skond l-awtur **FRANCESCO GALGANO** (“Trattato di Diritto Civile”, CEDAM 2009; Vol.II, §20, p.104), “*La compensazione presuppone ... che i debiti e crediti reciproci ineriscano a rapport giuridici diversi, intercorrenti fra le medesime parti in forza di autonome fonti di obbligazione. Così il credito per il pagamento del prezzo di una vendita si compensa con il credito di restituzione di una somma che il venditore abba dato in mutuo al compratore. Così, se fra una banca e un medesimo cliente esistano separate contratti, i saldi attivi e passivi si compensano. Diverso è il caso in cui pretese attive e passive reciproche si fronteggiano fra le parti di un medesimo contratto, come nel caso in cui al venditore che pretenda il prezzo della cosa venduta il compratore opponga una pretesa di danni basata sui vizi della cosa stessa; o come fra banca e cliente nell'ambito di*

un medesimo contratto di apertura di credito in conto corrente: qui non c'è compensazione in senso tecnico, ma solo una variazione quantitativa del credito di una parte nei confronti dell'altra.”;

(iv) Dan hu rikonoxxut mill-Qrati tagħna. Infatti, fid-decizjoni *in re Howard Whitton et v. June Laferla* (Prim'Awla, 7 ta' Lulju, 2017) insibu ribadit, b'referenza għal gurisprudenza ulterjuri, li, “*il-ligi trid li jkun hemm zewgt idjun separati, u mhux rapport wieħed li minnu jitnisslu pretensionijiet reciproci tal-partijiet*” u “*Għall-fini ta' tpacja huwa essenzjali li dawn iz-zewg debiti jkunu awtonomi u distinti minn xulxin.*” Ir-raguni għal dan insibuha mfissra, fost sentenzi ohra, fid-decizjoni *in re Kummissarju tat-Taxxi Interni v. Emidio Azzopardi pro et noe* (Appell Inferjuri, 7 ta' Lulju, 2005) fejn ingħad, *inter alia*, hekk: “*hu postulat li l-krediti kontrapposti jidderivaw minn rapporti distinti, u mhux minn rapport uniku. Dan huwa bil-wisq logiku in kwantu jekk jemergu mill-istess rapport si tratta ta' semplici kontabilità fejn min hu msejjah biex jarbitra jew jiggudika jista' jiprocedi anke mingħajr l-eccezzjoni specifika tat-tpacja mill-parti jew tal-proposizzjoni ta' talba rikonvenzjonali.*” Inoltre, fil-kawza *in re Perit Vincent Cassar noe v. Nicholas Sive Lino Debono et* (Prim'Awla, 22 ta' Marzu, 2005), fuq l-iskorta tad-duttrina, il-Qorti affermat hekk: «*Illi fir-rigward tad-djun li joqntl u l-xulxin, id-duttrina tishaq li biex issehh it-tpacja jehtieg li tintwera “l'autonomia dei contrapposti rapporti di credito”.* Għalhekk *il-ligi trid li jkun hemm zewgt idjun separati, u mhux rapport wieħed li minnu jitnisslu pretensionijiet reciproci tal-partijiet.* Kemm hu hekk, *ingħad b'awtorità interpretativa li “La compensazione suppone l'autonomia dei rapporti ai quali i debiti delle parti si riferiscono, con la conseguenza che, quando si tratti invece di un unico rapporto, o di rapporti accessori, la controversia si traduce in un accertamento di dare e avere, e cioè in una sorta di complesso conteggio, a proposito del quale non puo' parlarsi di compensazione in senso tecnico”*»

Kif rajna, il-konvenut donnu jippretendi li l-ammont mitlub mill-attrici jigi totalment ikkumpensat ma' iehor li allegatament hu gie kostrett igarrab versu terzi. Madanakollu tali pretiza tal-konvenut torigina mill-istess rabta interkorrenti bejn il-partijiet u ssib is-sors tagħha fl-istess qaghda antecedenti fattwali, purké konsegwenzjali. Hu presuppost necessarju, kif intwera *supra*, illi l-krediti kontrapposti jidderivaw minn rapporti differenti u distinti, u mhux mill-identiku rapport uniku jew b'korollarju ta' l-istess.

Agguntivament, ikollu jigi mistqarr li l-provi mressqa mill-konvenut f'din il-kawza ma jilhqux il-grad rikjest mil-ligi sabiex it-Tribunal jwettaq ezercizzju ta' accertament kontabili u dan peress li min-natura tagħhom tali provi huma skarni

minn korroborazzjoni sobrija¹⁰ u bazati solament fuq dak allegat mill-konvenut bla ebda fattur oggettiv.¹¹

Dwar l-apparenti ezercizzju ta' *ius retentionis* ezercitat mill-konvenut, it-Tribunal jiccensura tali ghemil. Tali censura qed issehh in vista tal-fatt illi dwar il-jedd ta' potenzjali kreditur li jzomm il-haga ta' potenzjali debitur tieghu fil-pussess propriu, il-ligi tagħna tagħti rikonoxximent ristrett f'dan ir-rigward¹² u torbot il-jedd taz-zamma tal-haga ma' l-ezistenza ta' jedd sancit mil-ligi.

Fi kliem iehor, mhux kull min jemmen li għandu jedd jitnissel favurih il-*ius retentionis* peress illi tali jedd irid ikun mogħi lilu espressament mil-ligi. Kif insibu ritenut, “*I-ju retentionis m'għandux jigi estiz oltre l-kazi kontemplati ‘expressis verbis’ mill-ligi.*” (vide **Direttur tad-Dipartiment tal-Bini u Ingenerija v. Emmanuel Zarb pro et noe**, 30 ta' Jannar, 2006). Dan ghaliex id-dritt taz-zamma huwa meqjus bhala “una forma di autotutela e di legittima difesa ... consentito soltanto nei casi espressamente previsti, in cui il legislatore ha ritenuto, perchè

---

¹⁰ Fosthom hemm il-fotografiji *a foll.* 71–86 u *a foll.* 90–96, ezibiti mill-konvenut, illi wehidhom ma jidghu xejn. L-istess japplika ghall-email *a fol.* 87–89, ghall-email *a fol.* 108, ohra *a fol.* 110 u d-dokumenti l-ohra *a foll.* 100–104. Il-fatt li l-konvenut bghat ritratti lill-attrici biex juri xi hsarat fil-merkanzija ma jissarrafx awtomatikament li tali hsara seħħet minhabba xi għemil ta' l-attrici peress li hemm mekkanzimi procedurali u diversi rekwiziti legali biex tigi misjuba u dikjarata l-htija f'xi hadd. Dwar dan ara d-deċiżjonijiet ta' dan it-Tribunal *in re John Busuttil v. Socjetà Muzikali Santa Marija Qrendi* tal-31 ta' Ottubru, 2019 u *in re Piero Di Bartolo v. Diane Vassallo* tal-24 ta' Frar, 2020. Inoltre, anke jekk ikun hemm dikjarazzjoni gudizzjarja ta' htija għad-danni, dan ma jfissirx necessarjament li d-danni tassew jezistu u jekk dawn jezistu, huma fil-*quantum* pretiz mill-parti danneggjata. Dan l-ghaliex jaggrava dejjem fuq il-kreditur ta' l-obbligazzjoni li jipprova l-ezistenza u l-entità tad-danni li hu jallega li sofra. F'dan is-sens ara *in re McKay v. Borg* (Appell Civili, 28 ta' Jannar, 1966), *in re Carmelo Bugeja v. Lorenzo Cassar* (Appell Civili, 1 ta' April, 1966), *in re Joe Xuereb Holding Co. Ltd v. Marlene mart Francis Xuereb et* (Appell Superjuri, 30 ta' Gunju, 2005), *in re Louis Sammut et v. Carmelo sive Charles Zammit* (Appell Inferjuri, 16 ta' Marzu, 2005), *in re Francis Ciantar pro et noe v. Norman Clews et* (Prim'Awla, 12 ta' Ottubru, 2005) u *in re Claire Camilleri v. Paul Gauci et* (Prim'Awla, 30 ta' Jannar, 2008).

¹¹ Kif jikteb l-awtur Franciz **AUGUSTE SOURDAT** (“Trattato Generale della Responsabilità”, Napoli, 1853; Vol.I; §333, p. 417), “*Colui che domanda il risarcimento di un danno è dunque obbligato di provare la colpa che dà origine all’obbligazione. Ciò deve applicarsi, tanto più rigorosamente, in quanto la presunzione non è in favore de’ delitti e della imputabilità dell’uomo.*” Dan l-imsemmi awtur, wara li jagħmel diversi osservazzjonijiet dwar kif jista’ jigi ppruvat id-delitt, imbagħad jħalliex jitkellem fuq l-effett tal-prova fl-isfera civili. Hu jghid li, “*Non può aver luogo lo stesso avanti i tribunali civili. In fatti la parte lesa è attrice. Spetta a lei di provare. Essa articola i fatti, ma ciò non basta, e tutto ciò che essa allega come vero non costituisce che una pretensione interessata, non già una testimonianza. Le prove debbono sempre essere prese al di fuori di tali allegazioni. In una parola, la qualità di testimonio e quella di parte non possono qui separarsi.*” (*ibid.*, §347, p. 428). Ta’ l-istess hsieb hu l-imsemmi awtur **GIORGIO BIANCHI** (*op. cit.*, p. 172) li jghid hekk: “*Le dichiarazioni pro sé hanno, per evidenti ragioni, efficacia probatoria minima, in considerazione della scarsa affidabilità della affermazione di fatti a sé favorevoli e sfavorevoli alla controparte.*” It-Tribunal ma jistax jipprezumi fatti li ma jsibux l-libsa tal-konkret fl-atti processwali u dan, kif saput, ghaliex, “*kif pacifikament magħruf, tribunal b’funzjonijiet għiduzzjarji ma jistax, b’ebda logika u sens ta’ gustizzja, jikkampa l-għiduzzu tieghu fuq asserżjonijiet gratuwisti, konġetturi bla bazi, jew semplice fehmiet meta dawn ma jsibu l-ebda riskontru fil-konkret tal-provi.*” (vide **Ignatius Busuttil v. Water Services Corporation**, Appell Inferjuri, 12 ta' Jannar, 2005).

¹² Ara Art. 1997(1) tal-Kodici Civili bhala exemplu.

ragioni speciali giustificavano la tutela del creditore, di derogare al principio che l'ordinamento giuridico non permette ai singoli di farsi giustizia da sé.” (cfr. ANDREA TORRENTE, “Manuale di Diritto Privato”, 9^a edizione; §284, p. 460).¹³

Ghalkemm jezisti dibattitu fid-dottrina forensi jekk il-*ius retentionis* jinghatax biss fil-kazijiet espressament imsemmija fil-ligi jew jinghatax ukoll f’kazijiet ohra b’analogija, is-sentenzi huma konkordi f’dik l-interpretazzjoni li tghid illi hemm dak il-jedd kull meta min għandu f’idejh hwejjeg haddiehor “abbia fatto per la cosa posseduta una spesa, della quale ha il diritto di reclamare il pagamento dal proprietario” (cfr. ZACHARIAE, Vol. II p. 59; ara wkoll *in re Saviour Attard v. Anthony Vella*, Prim’Awla, 20 ta’ Ottubru 2005), basta hemm “debitum cum re iunctum” (cioè li d-dejn inholoq ghax saru spejjeż fuq il-haga nfisha) u li d-dejn ghall-hlas tal-ispejjeż u l-obbligu tar-radd tal-haga nholqu mill-istess fatt jew negozju.¹⁴ Fil-kaz tal-lum ma jezistux dawn il-kondizzjonijiet, ossia m’hemm l-ebda dejn li hu “cum re iunctum” izda solament ir-retenzjoni ta’ ammont fungibbli (u mhux oggett) li fuqu certament il-konvenut detentur ma wettaq l-ebda spiza.¹⁵

Għalhekk, fic-cirkostanzi specifici ta’ dan il-kaz u fl-isfond ta’ kif inhi arginata u msejjsa d-difiza mil-lat ritwali, mhux sufficienti għal dan it-Tribunal li jinoltra f’xi kompensazzjoni jew tpacċja kif pretiz mill-konvenut jew li jikkondona xi forma ta’ *ius retentionis*. Tali kweziti u materji – jekk hekk jghazel il-konvenut u jekk hekk jikkompetilu – għandhom ikunu rimessi għal proceduri appoziti.

Issa t-Tribunal idawwar l-attenzjoni tieghu ghall-mertu tal-vertenza.

F’dan l-istadju, tinfetah parentezi biex isehhu nurmu ta’ osservazzjonijiet li japplikaw ghall-kaz odjern (u, b’mod generali, izda b’egwal forza, għan-numru ta’ procedimenti dinanzi għaqqa t-Tribunal).

Huwa vera li t-Tribunal, bhal kull enti gudikanti ohra, għandu jezamina l-provi mressqa sabiex, fuq il-preponderanza ta’ l-istess, jasal għal decizjoni. Madanakollu, għandu jkun ukoll fatt inkotestat u cert li l-istess Tribunal m’ghandu l-ebda dover jew dmir li jwettaq xogħol il-kontendenti fil-procediment. Huwa wisq konvenjenti, facili u semplici li parti, attrici jew konvenuta, tghid tagħha, tressaq, *inter alia*, matassa ta’ dokumenti li fil-fehma tagħha jissorregu t-tezi individwali

¹³ Ara decizjoni *in re DBC Limited għa’ D. Burke Company Limited v. John Attard* (Prim’Awla, 9 ta’ Ottubru, 2003).

¹⁴ Bhala ezempju, id-depozitarju għandu dritt tar-ritenzjoni ghax l-Art. 1919 tal-Kodici Civili jagħtih dak il-jedd. Tali disposizzjoni tipprovvdi li d-depozitarju jista’ jzomm f’idejh il-haga depozitata sakemm jithallas għal kolloks ta’ dak kollu li jkollu jieħu minħabba dak id-depozitu. Fost diversi (u apparti dawk citati *supra* f’din is-sentenza), *vide* d-decizjoni *in re G. Bonnici v. Rev C. Busuttil*, Appell Civili, 3 ta’ Dicembru, 1999).

¹⁵ Ara decizjoni *in re Dominic Palmier v. Michael Falzon* (Prim’Awla, 13 ta’ Marzu, 2009).

tagħha u tieqaf hemm, bl-aspettattiva li t-Tribunal ser jixtarr kollox, jispigola fid-dettall id-dokumentazzjoni shiha hekk impoggija quddiemu u joqghod jahdem il-kontijiet biex eventwalment jasal għal somma partikolari halli jemetti gustizzja sostantiva dwar il-kaz. Dak mhux l-irwol ta' enti gudikanti f'kawza u lanqas m'għandu jkun l-ispirtu li janima parti, attrici jew konvenuta, dinanzi għal-istess enti gudikanti. Huwa għalhekk li l-ordinament guriku domestiku jhaddan normi bhala ma huma “*onus probandi incumbit ei qui dicit, non ei qui negat*” u “*affirmanti incumbit probatio*” (rakkju fl-Art. 562 tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili) u li kawza tigi deciza “*secundum acta et probata non secundum privatam scientiam*”. Dawn kollha implicitament jindikaw, u partikolarmen jindividwaw, fuq min specifikatamente jaqa', mhux biss l-oneru, izda d-dmir u d-dover li l-kaz jigi ben pruvat u fuq min jirrikadi l-obbligu li jitressqu provi tajbin u sufficjenti.¹⁶ Rwl l-enti gudikanti hija li tindividwa n-norma gurika applikabbli ghall-fatti pruvati u dan in suffragju tal-massima “*iura novit curia*”.¹⁷

Għar-raggungiment tad-decizjoni, l-enti gukanti għandha tkun idonejament gwidata u debitament mgħejjuna mill-partijiet, l'għaliex huma l-istess partijiet il-protagonisti ewlenin tal-vicenda processwali, filwaqt li l-gudikant fl-ahhar jarbitra abbazi tal-materjal lilu provdut.¹⁸ Jekk tali materjal hu mressaq b'mod konfuz jew

---

¹⁶ Kif kellu okkazzjoni jghid dan it-Tribunal *in re Ivan Blazek v. Personal Exchange International Ltd* (European Small Claims Tribunal, 21 ta' Marzu, 2018), “*Maltese Law embraces a predominantly adversarial, rather than an inquisitorial, procedural system. This is a system where the parties advocate their own case, or positions, before an impartial and equidistant person (a judge, a magistrate, an adjudicator, an arbitrator, etc.), who attempts to determine the truth and pass judgment accordingly on the evidence submitted exclusively by the contending parties. In contrast, under the inquisitorial system, the judge, magistrate, etc takes a more vigorous and active role in the proceedings and in the gathering of the evidence (the quantity and/or quality thereof). Under Maltese law, as embraced by domestic case-law, it is a known tenet that a party in civil proceedings is not expected to be guided by the Court or Tribunal regarding the quantity or quality of the evidence to be exhibited. That is purely up to the party submitting the relative evidence. The Court or Tribunal is only permitted to decide on the evidence it has before it and is not allowed to raise any awareness of either of the parties with respect to any possible lacunæ or potential inadequacies in the evidence submitted.*”

¹⁷ Massima li tixxiebah ma' din hi dik ta' “*da mihi factum, dabo tibi ius*” (tranduz. ‘forniscimi il fatto, ti darò il diritto’); “*nel processo civile, alle parti è attribuito il compito di fornire al giudice le prove su cui si fonda il diritto che intendono far valere in giudizio; all'ordine giudicante è domandata la funzione di ricercare e di interpretare le norme da applicare al caso concreto sottoposto al suo giudizio*” (cfr. **UMBERTO ALBANESE**, “Massime, Enunciazioni e Formule Giuridiche Latine”, Hoepli 1993; p. 85). Għal approfondiment dwar il-massima ta’ “*iura novit curia*” wieħed hu mistieden jara d-decizjoni *in re Robert Fenech noe v. Christian Bonnici* (Tribunal Għal Talbiet Zghar, 28 ta' Novembru, 2017; konfermata fl-appell fit-18 ta' Gunju, 2018).

¹⁸ Dan huwa hekk l'għaliex, “*nel processo civile vige il cosi detto principio dispositivo in conseguenza del quale il giudice decide esclusivamente in base alle prove fornite in giudizio dalle parti.*” (cfr. **FRANCESCO GAZZONI**, “Manuale di Diritto Privato”, XI ed., 2004; p. 102). Għaldaqstant, “*le parti sono, e devono essere, su di un piede di parità i protagonisti e gli artefici del processo poiché loro è la res de qua agitur, e su di loro, infine, ricadranno gli effetti del giudizio*” (cfr. **GIROLAMO MONTELEONE**, “Manuale di Diritto Processuale Civile”, CEDAM 2007; Vol. I, p. 20). “*È, dunque, infedele alla legge quel giudice che, anche in buona fede, si sovrappone alle parti assumendo di fatto la veste di contradditore, che non gli compete; quel giudice che strumentalizza le parti ed il processo per un fine ad esso esterno, qualunque esso sia*

xott, il-gudikant la hu mistenni li jikkolma /acunæ, la li jaghti sustanza fejn m'hemmx u lanqas li johloq ordni qalb id-dizordni probatorju lilu offert.¹⁹

Dan qed jigi puntwalizzat ghaliex ta' spiss jigi li f'kawzi quddiem dan it-Tribunal – forsi minhabba n-nomenklatura tieghu jew ghax ormai jinsab maghruf li strat tal-gurisidizzjoni intrinsika tieghu hi bazata fuq gustizzja, hekk imsejjha, ekwitattiva, – il-procediment relativ, sfortunatament, jitmexxa b'certu leggerezza u informalizmu ghal dak li jirrigwarda l-produzzjoni ta' provi rilevanti u xierqa. Huwa minnu li dan it-Tribunal huwa moghni bil-fakultà li jaqta' l-kawzi quddiemu skond l-ekwità [kif dettat fl-Art. 6 u Art. 7(1) tal-Kapitolu 380 tal-Ligijiet], bla ebda htiega tal-produzzjoni ta' l-aqwa prova [hekk kif previst taht l-Art. 9(2)(b) ta' l-istess Kapitolu]. Izda dan m'ghandux jigi interpretat bhala xi forma ta' rilassament awtomatiku ta' l-oneri probatorji inkombenti fuq il-partijiet li jippruvaw it-tezijiet rispettivi tagħhom. Lanqas ma għandu jigi interpretat bhala xi forma t'abdi kazzjoni mid-dover tal-kontendenti (u d-difensuri tagħhom) milli jressqu materjal probatorju ben organizzat, rilevant u siewi ghall-kaz, ossia provi tajbin u sufficjenti in bazi tal-interpretiza jew ta' l-eccezzjoni li tkun qed tigi intrattenuta.²⁰

(politico, ideologico, economico, di sentimento, persecutorio, ecc. ecc.); quel giudice che finge di vivere il contradditorio ed il processo, ma giunge in realtà con la soluzione preconstituita in tasca.” (*ibid.*, p. 31). L-istess awtur ikompli jghid li, “Il giudice, come ben sapiamo, è un terzo che non sa nulla (e nulla deve sapere) dei fatti controversi; nel nostro ordinamento assume anche la veste del pubblico impiegato, cioè di burocrate, per cui egli in linea di principio, oltre ad ignorare i fatti, si limita a svolgere il suo lavoro senza particolari entusiasmi per le vicende riguardanti le parti. In queste condizioni è quanto meno azzardato pensare che il giudice possa con esito proficuo sostituirsi nell’acquisizione delle fonti di prova alle parti, che invece conoscono assai bene i propri affari, sanno come e dove cercare le prove, e rischiano in prima persona.” (*ibid.*, p. 269).

¹⁹ Mħux l-ewwel darba li l-qrat tagħna esprimew ruħhom f'dan is-sens, ossia li ma kienux disposti jwettqu dak li kien primarjament doveruz ghall-parti interessata li twettaq. Fil-kawza *in re Carmen Xuereb v. Av. Anton Micallef* (Prim'Awla, 12 ta' Dicembru, 2013), fejn kienet giet sollevata l-materja ta' preskrizzjoni, il-qorti kienet sostniet tghid illi, “M'huwiex il-kompli tal-Qorti illi sabiex issib iz-zmien meta bdiet ghaddejja l-preskrizzjoni toqghod tfitteżx hi l-prova jew f'dak li jkun ingħad bil-gurament jew f'dak li jirrizulta minn dokumenti. Dak huwa kompli tal-partijiet. Ix-xogħol tal-Qorti huwa li tqis u tagħrbel il-provi li jitressqu dwar it-talbiet u l-eccezzjonijiet. Fil-kaz tal-lum, almenu fejn jirrigwarda l-preskrizzjoni, dan baqa' ma sarx. Li jfisser li fil-kaz tal-lum ma tirrizultax, b'mod sodisfacjenti u sal-grad rikkest mil-ligi, id-data meta bdiet ghaddejja l-preskrizzjoni.” Fil-kawza *in re Geraldine Noel v. Mario Abela et* (Appell Inferjuri, 30 ta' Lulju, 2019) insibu l-istess filosofija ta' hsieb. Fil-proceduri quddiem il-qorti tat-tieni gerad l-appellant kienet ilmentat mill-quantum ta' xi sommom li ma gewx lilha akkordati fi proceduri t'arbitragg. Dwar tali aspetti limsemmija qorti irriteniet hekk: “L-attrici għandha jedd tappella fuq punt ta' fatt, pero' kellha tirreferi għal dawk il-provi li fil-fehma tagħha kelhom iwasslu lit-tribunal jiddeċiedi li l-ispejjeż kienu fis-somma ta' €4,296.34. Haġa li m'għamlitx. L-attrici ma tistax tippretdi li din il-qorti toqghod tagħmel xogħolha.”

²⁰ Wara kollox, “aequitas legem sequitur” (l-ekwità ssegwi l-ligi) u “aequitas nunquam contravenit legem” (l-ekwità ma tmurx kontra l-ligi). Kif ritenu minn **GIROLAMO MONTELEONE** (“Manuale di Diritto Processuale Civile” Vol. I, CEDAM, 4^a ed., 2007, p. 259), “L'equità è infatti espressione di diritto, cioè di ordine concreto dei rapporti intersoggettivi, allo stesso modo delle norme scritte generali ed astratte. Ne consegue che quello di equità è un giudizio a tutti gli effetti, quindi ha natura pienamente giurisdizionale e non di altro genere. Ciò comporta due conseguenze della massima importanza: la prima è che le basi di fatto del giudizio restano identiche e comuni nell'uno e nell'altro caso. Non potrebbe, ad esempio, il giudice di equità assumere per certo un fatto non allegato o non provato, o ritenere inesistente un fatto allegato e provato, o alterarne il

Ma jridx jigi dimentikat illi huma l-provi li jfasslu kawza u jaghtuha l-fattezzi pekuljari u specjali tagħha.²¹ Huma l-istess provi li jwasslu għas-success ta' min iressaq istanza quddiem il-qrati (attur) jew ghall-akkoljiment tal-linjal-difensjonali ta' min jiddefendi ruhu għaliha (konvenut). Huma l-provi l-qalb ta' kull kontradittorju²² u huma l-istess provi li jagħtu direzzjoni partikolari lill-ezitu jew l-izvolta tal-procediment. Jekk il-Ligi hi s-sinsla u l-procediment huwa l-iskeletru, il-provi (ossia, l-evidenza) huma l-muskolatura u n-nervituri li jintergraw kollox flimkien.

Hekk kif artigjan għandu bzonn certu ghodda specifika u certu materjal baziku biex jibda' u jtemm opra lilu affidata, l-istess huwa l-gudikant di fronti għal vertenza li tirradika l-għuridizzjoni tieghu. Quddiemu titwettaq attività u quddiemu jitressqu sforzi processwali (i.e., att għidżżejjen, pretensjonijiet u kontro-pretensjonijiet ta' kull

---

contenuto. La seconda è che anche il giudizio di equità deve essere motivato, ed anzi ancor più e meglio di quello secondo diritto, poiché non si basa su di un criterio preformato conosciuto, o conoscibile, a priori dalla generalità dei soggetti, ma su di un sentimento diffuso che il giudice deve sapere interpretare.”

²¹ Insibu ritenut illi hemm tlett aspetti (jew ilwieni) tal-funzjoni ta' «prova» u cioè, “prima di tutto ha il significato di designare ciò che serve per confermare un’ipotesi sul fatto [...] In un secondo significato, «prova» indica il risultato che si consegue una volta che la prova sia stata assunta e che il giudice ne abbia valutato i risultati in sede di decisione [...] In un terzo significato «provare» si ricollega a tutte le varie attività che, nel corso del processo, le parti e il giudice pongono in essere per giungere all’acquisizione delle prove. La prova, cioè, è un «procedimento», in quanto essa si forma e viene ad esistenza attraverso un complesso organizzato, e il più delle volte regolato dalla legge, di attività svolte da diversi soggetti.” (**GIORGIO BIANCHI**, “La Prova Civile”, CEDAM 2009; pp. 3-4). Skond awturi ohra, il-provi jistgħu jkunu ta’ zewg tipologiji generali, ossia dawk imsejjha «precostituite» u dawk largament denominati «costituende». Ta’ l-ewwel huma dawk il-provi l-ezistenza ta’ liema hi antecedenti ghall-process għidżżejjar (per ez. provi dokumentali), mentri dawk ta’ l-ahhar jitwieldu, jevolvu jew isehħu fil-kors tal-procediment għidżżejjar (per ez. provi orali). Dwar hekk id-duttrina tħalllem hekk: “Prove precostituite sono quelle che si formano fuori e, di solito, prima del processo, nel quale entrano attraverso un semplice atto di esibizione o di produzione. Tipiche prove precostituite sono i documenti o prove documentali, che si formano, appunto, fuori del processo e che nel processo entrano con la loro produzione, ossia con la loro semplice inclusione (debitamente menzionata nell’atto di citazione o in un comparsa o nel processo verbale d’udienza) nel fascicolo di parte al momento della costituzione o anche in seguito [...] I documenti sono già per se stessi, dotati dell’attitudine a produrre efficacia probatoria, sicché, a produzione avvenuta, al guidice non rimane da svolgere altra attività, rispetto ad essi, se non quella del loro apprezzamento, o valutazione ossia un’attività che già concerne la fase di decisione e non più quella istruzione. Sotto questo profilo, sono documenti – o, più in generale, prove precostituite – non soltanto le scritture, pubbliche o private, ma anche diverse rappresentazioni di fatti (ad es. fotografie e disegni) o semplicemente cose idonee, col concorrere di certe circostanze, a fondare o a rafforzare il convincimento sulla verità de fatti (si pensi alla fotografia di impronte o ad un oggetto personali rinvenuti in un certo luogo). Prove costituende sono, invece, quei mezzi di prova che si formano soltanto nel processo, come risultato di attività istruttoria in senso stretto, sicché prima del processo possono essere soltanto prospettate come possibili, immaginante o preventivate. Tipico esempio di prove costituende sono le prove orali (così dette con un’espressione che palesemente si contrappone a quella di prove scritte o documentali), articolate a loro volta in prove testimoniali, confessione, giuramento.” (cfr. **CRISTIANO MANDRIOLI** u **ANTONIO CARATTA**, “Diritto Processuale Civile”, G. Giappuchelli, 26^a ed., 2017; Vol. II, §33, pp. 172-173).

²² L-awtur **FRANCESCO RICCI** (“Commento al Codice di Procedura Civile Italiano”, Firenze, 1890; Vol. I, §338, p. 344) jikteb illi, “il contradittorio costituisce il perno del processo, talmente che tutta l’istruzione posteriore della causa non ha altro scopo che quello di svolgere il punto di questione, quale si è fissato con la contestazione della lite.”

generu u ta' kull ghamla) li biex jiddecidihom il-gudikant għandu bzonn certu ghodda. Bil-wisq naturali, wahda minnhom hi l-Ligi u l-principji li jistgħu jinsiltu minnha. Izda dawk biss mhux bastanti, peress li l-Ligi u l-principji guridici weħidihom, u fl-astratt, ma jissarrfux f'decizjoni li tamonizza l-fatti in kontestazzjoni. Hemm htiega ta' ghodda ulterjuri. U tali ghodda ohra hi l-evidenza, ossia l-provi. Għalhekk, il-provi huma l-ghodda bazilari ta' kull u kwalsiasi gudikant sabiex, fid-dawl tan-norma guridika (jew izjed) applikabbli, dan jaśal jilqa' jew jichad talba jew eccezzjoni. Deficenza ta' provi – jekk hijex ta' organizzazzjoni jew ta' indole formalistika jew inkella ta' sustanza – minn min hi dovuta titressaq ma twassalx ghall-gustizzja sostantiva mistennija ghax tali karenza ma tistax tigi kolmata mill-gudikant *motu proprio* (salv il-kazijiet previsti jew kontemplati fl-ordinament guridiku). Hekk kif jiktbu l-awturi **ANTONIO CARATTA** u **MICHELE TARUFFO** (“Poteri Del Giudice”, Zanichelli editori 2011; p. 478), b’referenza ghall-principju antik ta’ “secundum acta et probata non secundum privatam scientiam”²³, “*il giudice era infatti vincolato a decidere secundum probata, non secundum conscientiam, e quindi non poteva supplere de facto, potendo utilizzare solo le informazioni che avesse acquistato uti iudex, ossia nell’ambito del process.*”²⁴

Dan it-Tribunal jerga’ jiehu l-opportunità – kif għamel u rrimarka f’diversi okkazzjonijiet precedenti – illi m’ghandux ikun skontat il-hsieb ta’ xi kontendent li jahseb bis-segwneti manjiera: «Għandi ragun, u min ser jismani u jiggudikani għandu tabilfors jintebah!» Tali ragunament, wahdu, ma jagħtix lok, u lanqas ma jista’ qatt iwassal, għas-sitwazzjoni li l-gudikant ser jirrikonoxxi bhala awtomatikament pruvata n-narrazzjoni ta’ fatti minn xi parti. Dan hu proprju l’ghaliex il-verità processwali – aktar iva milli le – ta’ spiss hi ferm differenti minn dik rejali²⁵ u, allura, hi necessarja certa kollaborazzjoni da parti tal-parti (attur jew

²³ traduz. ‘skond dak mressaq bhala prova/evidenza, u mhux skond dak li jaf personalment il-gudikant’.

²⁴ Mizjud ma’ dan, wieħed jissenjalak dak asserit mill-awturi **CRISTIANO MANDRIOLI** u **ANTONIO CARATTA** (“Diritto Processuale Civile”, G. Giappuchelli, 26^a ed., 2017; Vol. II, §33, pp. 170–171) illi, “*il rilevo che le prove sono gli strumenti processuali per mezzo dei quali il giudice forma il suo convincimento circa la verità o la non verità dei fatti affermati dall’una o dall’altra parte viene compiuto quando [...] il giudice, totalmente libero nel giudizio di diritto (jura novit Curia), subisce, invece, rispetto ai fatti, un duplice vincolo; da un lato quello per cui può conoscere soltanto dei fatti affermati dall’una o dall’altra parte (iudex secundum alligata judicare debet) e, dall’altro lato, quello per il quale, per pronunciarsi circa la verità dei fatti affermati dalle parti, non può servirsi, di regola (ossia salvi i casi previsti dalla legge), che delle prove – appunto – offertegli dall’una o dall’altra parte.*” Huwa għalhekk fl-ipprem interess u dover tal-partijet li jfornu provi idoneji fil-kaz tagħhom sabiex il-gudikant jemmetti l-gustizzja xierqa u minnu mistennija, f’decizjoni konfezzjonata abbażi ta’ l-evidenza.

²⁵ Interessanti l-observazzjoni ta’ l-awtur Amerikan **MARVIN E. FRANKEL** (“Partisan Justice”, edizioni Hill & Wang, 1978; p. 3) li tħid dan: “*People yearning after ideal justice have dreamed over the centuries of quiet halls where the truth is effectively discovered and the wise application of fair rules or law automatically leads to just results. Like other ideals, this one is not regularly achieved. The shortfall is variously caused in varying cases. A chief obstacle is, in the nature of things, the hostile clash of selfish interests. The faithless promissory would rather not pay damages for breach of contract. The false claimant makes up a promise*

konvenut) mal-patrocinatur tagħha u ta' dan ta' l-ahhar ma' l-enti gudikanti sabiex iz-zewg veritajiet jikkombacjaw, jigu sinkronizzati u jikkoezistu f'armonija reciproka fl-atti processwali tal-kaz. Dan isehħi permezz tal-filtru ta' l-evidenza (i.e., il-provi) li titressaq f'kawza u quddiem min huwa ultimament imsejjhaq biex jiggudika. Tramite tali għarbiel procedurali, il-verità reali, li jafu solament il-litiganti, tigi mressqa f'forma guridika, oggettiva, organizzata u konkreta lill-enti gudikanti ghall-iskrutinju tagħha. B'tali mod, dik il-verità – li qabel tkun biss fl-isfera personali ta' parti jew ta' ohra mill-litiganti – tinbidel f'verità processwali, ossia f'fattur konkret u f'fatt guridikament valevoli li jivvinkola lill-gudikant li jqis, jizen, jixtarr u jiggudika dwaru. Għalhekk, huma l-provi li jiddeterminaw kawza u mhux l-aspettattivi (jew ix-xewqat) unilaterali tal-partijiet.

Kif jikteb wiehed mill-missierijiet tal-Kostituzzjoni Taljana, **PIERO CALAMANDREI** (cfr. “Opere Giuridiche: Problemi Generali Del Diritto e Del Processo” Vol. I [ed. 2019] p. 539), “per ottenere giustizia non basta aver ragione”. Dak li huwa necessarju, fi kliem l-istess gurista, huwa illi l-fatt jew fatti in kontestazzjoni jigu sew esposti lill-enti gudikanti u li jitwasslu f'forma sobria u idonea. Infatti, l-imsemmi awtur Taljan jikteb hekk: “Anche l'antico proverbio veneto, tra gli ingredienti che occorrono per vincere le liti, mette sì al primo posto l' «aver ragion», ma subito dopo aggiunge che occorre altresì «saverla espor», «trovar chi la intenda», e «che la vogia dar», e alla fine «debitor che possa pagar».” Dan huwa hekk l'ghaliex, “Nel processo civile l'attore si fa avanti per domandare una sentenza che riconosca il suo diritto; ma ottener ciò non dipende soltanto dalla sua domanda: il giudice non è, come argutamente avvertiva *GNAEUS FLAVIUS*, una delle quelle macchinette automatiche in cui basta introdurre da una parte una moneta perché dall'altra esca il pacchetto bell'e confezionato. Affinchè la domanda proposta dall'attore possa esser accolta, occorre che sia filtrata attraverso la mente del giudice, e che riesca a farsi intendere da lui ed a persuaderlo: l'esito finale dipende dunque dall'incontro di queste due psicologie individuali e dalla forza di convinzione con cui le ragioni fatte valere dal richiedente riusciranno a suscitare risonanze e simpatie nella coscienza del giudicante [...] [...] il giudice, il cui visus è limitato istituzionalmente nella cornice degli alligata et probata, non è libero di dar ragione a chi vuole, ma è tenuta a dar ragione a quella parte che meglio è riuscita, coi mezzi tecnici a ciò appropriati, a dimostrare di averla.” Ghalkemm bi kliem ferm anqas elokwenti minn dak appena citat, dan it-Tribunal, kif presedut, kien diga' ttenta jwassal l-istess messagg dwar tali tematika, hekk kif rifless fis-sentenzi, fost ohrajn, *in re Impel Communications Co. Ltd v. Gerard Attard et* (15 ta' Ottubru, 2018), *Charles Schembri v. Jean Schembri* (9 ta' Jannar, 2019), *Mario Farrugia v.*

---

and lies to pursue an undeserved recovery. The guilty defendant hopes to go unwhipped of justice. The ruthless, self-seeking prosecutor is willing to convict the innocent for personal advantages of gratification. And so on.”

Jonathan Pellegrini (31 ta' Ottubru, 2019), **David Borg v. Frank Borg et** (31 ta' Ottubru, 2019), **Anthony Grech v. Joseph Spiteri** (5 ta' Novembru, 2020), **Catherine Cauchi v. Keith Seychell** (1 ta' Novembru, 2021) u **Norbert Caruana et v. Kuraturi Deputati ghall-Assenti Jospeh u Maria Busuttil** (1 ta' Novembru, 2021).

Issa, il-procediment odjern huwa ta' indole civili u ghalhekk l-oneru huwa mixhut fuq il-parti attrici li hija dik il-parti li qed tallega certa fatti ai termini tac-citat Art. 562 tal-Kodici ta' Procedura Civili. Din mhux mistennija li tiprova l-kaz tagħha lil hinn minn kwalsiasi dubju dettagħi mir-raguni (i.e., "beyond reasonable doubt") hekk kif rikjest fi procedimenti ta' natura penali. Hawnhekk, il-grad ta' prova huwa li l-attur jiprova l-pretensjoni tieghu fuq bilanc ta' probabilitajiet (i.e., "preponderance of the evidence" jew "balance of probabilities"). Tali standard jintlaħaq jekk il-pretensjoni jew allegazzjoni aktar għandha aktar mis-sewwa milli le meta mpoggija fl-isfond fattwali tal-grajja tal-kawza. Tali standard jigi sodisfatt bil-produzzjoni ta' provi idoneji u sufficjenti li jghatu piz lill-allegazzjoni ta' xi parti. Skond **LORD DENNING J.**, fil-kaz ta' «Miller v. Minister of Pensions» ([1947] 2 All ER 372), hu jispjega din in-norma procedurali hekk: "*If the evidence is such that the tribunal can say: 'we think it more probable than not', the burden is discharged, but if the probabilities are equal it is not.*" Ukoll interessanti hi l-asserzjoni magħmula minn **LORD HOFFMAN J.** fil-kaz ta' «Re B» ([2008] UKHL 35) fejn sostna dan: "*If a legal rule requires a fact to be proved (a 'fact in issue'), a judge or jury must decide whether or not it happened. There is no room for a finding that it might have happened. The law operates a binary system in which the only values are 0 and 1. The fact either happened or it did not. If the tribunal is left in doubt, the doubt is resolved by a rule that one party or the other carries the burden of proof. If the party who bears the burden of proof fails to discharge it, a value of 0 is returned and the fact is treated as not having happened. If he does discharge it, a value of 1 is returned and the fact is treated as having happened.*"²⁶ Kif gie osservat minn

---

²⁶ It-Tribunal josserva li r-rit procedurali civili tagħna jsib il-fons tieghu fid-dritt Ingliz. Il-Kodici ta' *Organizzazzjoni u Procedura Civili* (Kapitolu 12 tal-Ligijiet ta' Malta) kien modellat, fil-gran parti tieghu, fuq in-normi procedurali Anglo-Sassoni, normi illi gew imħaddna fl-ordinament domestiku fi zmien id-dominju Ingliz f'Malta. Fil-fatt fil-monografija "Storia della Legislazione in Malta", l-gurista Malti **PAOLO DE BONO** (Malta, 1897) ifisser li taht l-Imperu Ingliz, "*Varie altre leggi parziali, riguardanti l'organizzazione, il procedimento, le prove giudiziarie, furono pubblicate sino al 1850. Nel quale anno la commissione legislativa nominata il 7 agosto 1848 presentò il progetto del codice di leggi organiche e di procedura civile.*" (p. 320) u noltre illi, "*Il diritto probatorio è in gran parte modellato sul sistema inglese, già introdotto nell'isola sin dall'anno 1825. Ma i singoli provvedimenti sono alcune volte superiori a quelli delle leggi inglesi medesime.*" (p. 322) Importanti ferm illi l-imsemmi awtur, f'footnote għal din l-ahhar citazzjoni, jghid, *inter alia*, hekk: «*Ma lo studio delle opera de' giuristi inglesi è in questo ramo indispensabile. Ai giovani raccomando specialmente la lettura del BEST, 'The principles of the law of evidence' 8th edizione curata dal LELY (Londra 1893). È un'opera che tratta metodicamente la materia, esponendo i canoni fondamentali del diritto probatorio inglese, tracciandone le sorgenti, e mostrandone il nesso.*» (pp.322–323). Bhala ezempju tangibbli ta' dak illi qed jigi magħdud, wieħed jirreferi għas-sentenza

dan it-Tribunal, kif presjedut, fis-sentenza *in re Ivan Blazek v. Personal Exchange International Ltd* (European Small Claims Procedure, 21 ta' Marzu, 2018), citata aktar kminei, “*From the Tribunal's viewpoint, it is rather like a pair of scales – to win the case one needs to tip them a little bit past level. Therefore, if a judge reaches the conclusion that it is fifty per cent (50%) likely that the plaintiff is in the right, the plaintiff will have his case rejected or dismissed. On the other hands, if the judge reaches the conclusion that it is fifty one per cent (51%), or more, likely that the plaintiff is in the right, then the plaintiff will win the case. In the present case, it is the plaintiff who is ‘burdened’ to prove his allegations against the defendant company.*”

Dawn l-osservazzjonijiet kienu necessarji biex jindirizzaw l-isforz alkwantu spartan – addirittura minimalist – ezercitat mill-attrici biex tiprova l-kaz tagħha u, fl-istess hin ukoll, biex jissottolinejaw illi l-isforz tal-konvenut kien lil hinn mill-kuntest processwali reali offert mill-procediment *de quo*.

It-Tribunal jagħlaq il-parentezi u jikkunsidra kif gej.

Is-socjetà attrici ressuet lir-rappresentanta tagħha, Doris Sammut Bonnici, f'din il-kawza²⁷ u wara tali xhieda għalqet il-provi tagħha.²⁸ L-istess rappresentanta sostniet illi l-kumpannija attrici kienet provdiet lill-konvenut xi materjal ta' *plastic għar-riciklāġġ u li dan kien jigi mill-konvenut esportat fl-esteru*. Il-konvenut kien jakkwista tali materjal mingħand diversi forniture lokali, fosthom l-attrici u kien jixtri bil-*container load*. Il-konvenut kien ihallas abbażi ta' pagamenti akkont u li l-affarrijiet dejjem marru sew meta mbagħad l-istess kien allega li kien hemm xi difett f'xi zewg *containers* ghax allegatament kellhom xi kontaminazzjoni (jew *leakage*) u l-materjal ta' gewwa fih tgharraq. Ghalkemm l-attrici talbet provi f'dan ir-rigward, il-konvenut naqas milli jforni l-istess u għamel zmien ma hallasx il-kont pendent. Ir-rappresentanta kkonfermat illi l-ammont reklamat f'dan il-proceduri, ossia €5,000.00c, baqa' qatt ma gie mhallas u li għalhekk kellha ssehh din il-kawza. Waqt ix-xhieda tagħha, din ir-rappresentanta ezbiet xi *statements (Transaction*

---

in re Lawrence sive Lorry Sant v. In-Nutar Guze' Abela (Prim' Awla, 27 ta' April, 1993) fejn naraw illi din l-Onorabbli Qorti għamlet referenza ampja għad-duttrina Ingliza għal dak li għandu x'jaqsam mal-*law of evidence* relattivi ghax-xhieda. Fis-sentenza gie kwotat l-awtur Peter Murphy (“*Modern Law of Evidence*”, 2nd edition) u l-opra intitolata “*Cross on Evidence*” (2nd Australian edition). Addizzjonalment, il-Prim' Awla tal-Qorti Civili, fil-proceduri *in re Michael Agus v. Rita Caruana* (Prim' Awla, 10 ta' Marzu, 2011; digriet kamerali) għamlet referenza ampja għar-regoli ta' evidenza Inglizi f'dak li jirrelata mä produzzjoni ta' evidenza dokumentarja u l-valur probatorju tagħha.

²⁷ Fl-udjenza tal-11 ta' April, 2018 (*a fol. 21*)

²⁸ *vide* verbal *a fol. 14*.

Report) fejn hemm ammonti risalenti kollha ghas-sena 2009 fejn l-ammont globali huwa ta' €5,096.03c.²⁹

Sa tali stadju – u lil hinn minn kif il-procediment relativ sussegwentement zviluppa – it-Tribunal ikollu jistqarr li jekk l-atrīci kienet tahseb li kienet adempiet id-doveri probatorji tagħha, l-istess kienet tkun errata. Id-deposizzjoni hi pjuttost skarna minn element probatorji sufficienti biex tirrizulta l-kwalità ta' kreditrici fiha u ta' debitur tagħha fil-persuna tal-konvenut. Addirittura, id-dokumentazzjoni minnha forniti huma ferm generaci, mhux rikollegabbli għal xi servizz jew bejgh moghti mill-atrīci (ghax ma jidħirx isimha fihom) u lanqas kollegati mall-persuna (jew negozju) tal-konvenut (ghax m'hemm ix-indikazzjoni t'ismu), privi mid-debitu dettall u konducenti għal cifra diversa (ghalkemm bi ffit) minn dik domandata originarjament f'dawn il-proceduri. Sa tali stadju, għalhekk, l-istanza atrīci ma gietx debitament sustanzjata u korroborata u kienet destinata tfalli.

Madanakollu – u salv għal dak li ser jingħad aktar ‘l-isfel – il-konvenut wettaq attività processwali li, *prima facie*, ikkolmat il-karenzi fuq deskritti ta’ l-atrīci.

Fil-kontro-ezami tagħha, ir-rappreżentanta Doris Sammut Bonnici,³⁰ regħet sostniet li l-konvenut kien għad fadallu jħallas €5,000.00c lill-atrīci u li l-istess kien iddecieda jzommhom bhala kumpens għal xi hsarat li kien qed jiġi pretendi li sofra in kollegament ma zewg *containers* ta' merkanzija. Inoltre, fuq talba u insistenza tal-konvenut waqt tali kontro-ezami, l-istess rappreżentanta intrabet li tezibixxi l-fatturi (*invoices*) kollha li jseħħu lill-konvenut. Dawn gew eventwalment prezentati.³¹

Tali fatturi jagħtu hafna izjed dettall mill-i-statement (*Transaction Report*) originalment ezibit mill-atrīci. F'tali fatturi hemm:

- (a) il-konvenut (li jopera bit-trade name ‘Green Care Trading’ ingħata s-servizzi minn kumpannija bl-isem ta’ ‘G.S. Rec Limited’ u mhux minn dik hawnhekk atrīci;
- (b) in-numru tal-VAT ta’ din il-kumpannija ‘G.S. Rec Limited’ hu MT1660-2925;
- (c) id-deskrizzjoni tas-servizzi mogħtija mill-imsemmija kumpannija ‘G.S. Rec Limited’ lill-istess konvenut;

---

²⁹ Dokument immarkat bhala “Dok: GSS.1” (ara *a foll.* 17–18). Fil-verbal tal-udjenza relativa gie dikjarat hekk dwar tali dokument: “[Id-difensur tal-atrīci] ipprezenta seduta stante nota bi statement marbut mal-ammonti mitluba f’dawn il-proceduri.”

³⁰ Fl-udjenza tal-11 ta’ Mejju, 2018 (*a fol.* 24) u f’dik tat-8 ta’ Ottubru, 2018 (*a foll.* 29–33).

³¹ Fl-udjenza tat-8 ta’ Ottubru, 2018 (*a foll.* 34–50).

- (d) id-data ta' meta inghata s-servizz (i.e., id-data relativa) u f'xiex kienu jikkonsistu;
- (e) il-prezz singolari u relativi, suddiviz skond il-fattura partikolari.

Minn tali evidenza harel fattur għid. Tali *invoices* kollha gew mahruga minn kumpannija li m'hijiex is-socjetà attrici, ossia illi kollha gew mahruga minn kumpannija jismiha "G.S. Rec Limited". Fosthom hemm l-i-statement datat 24/10/2017 (a fol. 49) li donnu hu dak li jikkoncerna l-istanza prezenti.

Minn tfittxija hafifa fid-dominju pubbliku (registru tal-kumpanniji u minn fuq is-sit elettroniku ta' l-attrici³²)³³, it-Tribunal skopra li l-kumapnnija "Green Skip Services Limited" (hawn attrici) u dik bl-isem ta' "G.S. Rec Limited" huma manifestament zewg entitajiet separati u li entrambi għadhom joperaw b'mod distint. Dik attrici għandha n-numru ta' registratori 'C-13893' filwaqt li l-ohra għandha n-numru ta' registratori 'C-17963'. L-ewwel wahda bdiet topera fis-sena 1992, filwaqt li tt-tieni wahda bdiet topera fl-2003. L-ewwel wahda hi azzjonista tat-tieni wahda. Il-kumpanija "Green Skip Services Limited" (hawn attrici) għandha n-numru tal-VAT MT1021-8166, filwaqt li dik bl-isem ta' "G.S. Rec Limited" għandha numru differenti tal-VAT kif muri *supra*. Komuni għal entrambi huwa l-indirizz ta' registratori.

Fid-dawl ta' dan l-aspett partikolari, it-Tribunal, wara li kien aggorna l-kaz għad-decizjoni fl-udjenza tal-15 ta' Ottubru, 2019 (a fol. 117), kien waqqaf il-prolazzjoni ta' l-ghoti tas-sentenza u b'digriet emess fl-20 ta' Novembru, 2020 (a foll. 128–129) kien, *ex officio* u ghall-motivi hemmhekk imfissra, qanqal "*l-eccezzjoni tal-leggħimità attiva tal-parti attrici u kif ukoll tan-nuqqas ta' interess guridiku tagħha u*

³² link relativ fid-data tal-20 ta' Marzu, 2020 u fis-7 ta' Lulju, 2022: http://www.greenskipgroup.com/index_1.html

³³ Sitwazzjoni simili kienet giet trattata fid-decizjoni *in re Mario Lapira v. Alexander Friggieri pro et noe* (Appell Superjuri, 28 ta' Marzu, 2014) fejn l-ewwel qorti kienet kisbet xi tgħrif minn fuq sit elettroniku (mhux eżib fil-kors tal-proceduri) dwar certu aspetti tal-vertenza. Il-Qorti ta' l-Appell kienet sostniet dan fir-rigward: "*Il-konvenut jilmenta mill-fatt li l-ewwel Qorti zbaljat meta minn rajha fittxet dwar l-istatus ta' Swedoc fuq xi sit elettroniku. Din il-Qorti taqbel illi, in linea ta' principju, gudikant għandu "jestraji d-decizjoni tiegħi unikament mill-allegazzjonijiet provati, u mhux ukoll minn dak li messu ngieb a bazi tad-domanda u baqa' ma giex offert bi prova konvincenti*" – *F. Advertising Ltd. v. Attard et al, deciza minn din il-Qorti, Sede Inferjuri, fil-21 ta' Mejju, 2010. Jidher car, però, li t-tfittxija li għamlet l-ewwel Qorti ma kienetx determinanti għad-decizjoni tagħha. Il-konkluzjoni tal-ewwel Qorti kienet bazata fuq il-fatt li l-attur hareg Lm6000 biex jigi mlaqqa' ma' xi hadd li lest jiffinanzja l-progett li kellef f'mohhu, izda ma tlaqqa' ma hadd. Is-Lm6,000 ingħataw "in consideration of the Swedoc Group directly or indirectly introducing me to any person" kapaci jiffinanzja l-progett, però, bhala fatt, l-attur ma gie "introduced" lil hadd, u allura jista' jingħad li tonqos il-kawza funżjonabbli tal-obbligazzjoni. Din hija r-raguni primarja tad-decizjoni, u t-tfittxija li għamlet l-ewwel Qorti ma hix rilevanti għal din il-konkluzjoni.*" Għalhekk, għandha tezisti differenza bejn informazzjoni meħuda b'impuls propriu li weħidha twassal għall-konkluzjoni u dak ix-xenarju fejn tali informazzjoni, hekk miksuba, tkun semplicement marginali għall-kwistjoni u ma tkunx determinanti għar-raggungiment ta' decizjoni.

dan ai termini ta' l-Art. 780 u l-Art. 732A tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili (Kapitulu 12 tal-Ligijiet ta' Malta), b'mod rispettiv."³⁴

Sostanzjalment (u anke proceduralment), dan sar peress li l-istess imsemmija evidenza dokumentarja kienet *prima facie* tnezza lill-attrici mill-interess guridiku rikjest biex tipromwovi u tippersegwi talba ghal hlas (ghax il-fatturi relativi kienu mahruga minn haddiehor³⁵ u mhux minnha³⁶). Ritwalment, dan twettaq biex jaghti l-opportunità lill-kontendenti jirregolaw il-posizzjoni rispettiva tagħhom għarr-riġward, halli tigi evitata sitwazzjoni fejn titqanqal materja *noviter f'decizjoni ahharijiet, b'sorpriza ghall-partijiet li qatt ma kellhom l-okkazzjoni jindirizzawha u/jew jintrattenuha.*³⁷ Dan sehh ukoll sabiex jitwaddab dawl fuq tali episodju u dan

³⁴ Ara s-sentenza *in re Eduardo Grech quale Presidente della Filarmonica ‘Sta. Maria’ di Musta v. Negoziante Francesco Darmanin* (Qorti tal-Kummerc, 15 ta' Jannar, 1907) li tghid illi l-eccezzjoni ta' l-illegittimità tal-persuna m'hijex eccezzjoni dilatorja izda wahda perentorja, opponibbli fi kwalsiasi stadju tal-gudizzu u anke in sede t'appell, u tista' tigi sollevata mill-Qorti anke *motu proprio* jew *ex officio*. Din is-sentenza giet citata b'approvazzjoni fis-sentenzi *in re Anthony Gauci v. Modern Circuits Limited* (Prim'Awla, 5 ta' Ottubru, 2006), *Marina Holdings Limited v. Kummissarju tat-Taxxi Interni* (Prim'Awla, 7 ta' Frar, 2008) u *Vassallo Builders Group Limited v. John A. Said pro et noe* (Prim'Awla, 5 ta' Ottubru, 2010) ilkoll per Onor. Imħallef Joseph R. Micallef.

³⁵ Kollha minn "G.S. Rec Limited" [C-17963].

³⁶ L-ebda minn "Green Skip Services Limited" [C-13893].

³⁷ Tigi senjalata d-deċiżjoni *in re Improved Design Limited v. Antoine Grima* (Prim'Awla, 4 ta' Marzu, 2004) li kienet titratta l-kwestjoni li l-interess guridiku hi materjal sollevabbli *motu proprio*. Il-Qorti kienet sostniet illi, "*Huwa stabilit li l-Qorti għandha kemm is-setgħa u kif ukoll il-jedd li tqis il-fattur tal-interess ta' parti, wkoll meta ma jkunx hemm eccezzjoni f'dan is-sens, izda mhux qabel ma l-Qorti tkun semħet il-provi biex fuq is-sahha tagħhom hija tkun tista' tasal ghall-fehma tagħha.*" Fil-kawza **Kevin Chircop v. Joseph Chircop** (Prim'Awla, 28 ta' Jannar, 2004) il-Qorti affermat illi hi stess "*kellha tissolleva marте proprio l-karenza ta' l-interess fl-attur billi thoss li din hi kwestjoni ta' ordni pubbliku li l-gudikant hu obbligat li jirrileva ex officio. Dan in omagg ghall-principju, superjuri anke ghall-interess privat tal-partijiet, illi l-gustizzja mhux semplicement tigi amministrata izda anke li din tkun qed tigi amministrata sew u skond il-ligi. Il-principju ta' l-interess guridiku, dirett, legitimu u attwali f' kull min jipproponi azzjoni jrid jigi allura skrupolozament imħares bis-solennità procedurali kollha, anke jekk mhux sollevat mill-parti kuntrarja fil-gudizzu.*" Għalkemm fl-appell dan l-argument gie kondiviz pjenament, tali sentenza giet revokata in sede t'appell fejn ingħad hekk: "*Din il-Qorti [ta' l-appell] hasbet fit-tul fuq dan il-punt, hu hi tal-fehma li meta tali eccezzjoni tigi sollevata ex officio mill-Qorti, din għandha tagħti l-opportunità lill-partijiet li jesprimu l-fehma tagħhom qabel ma tippronunja s-sentenza.*" Dwar dan l-ahħar punt ara **Veronique Amato Gauci et v. Marco Zammit et** (Appell Inferjuri, 19 ta' Mejju, 2004) u wkoll **Ignazio Gatt v. Michael Debono et**, (Appell Civili, 12 ta' Dicembru, 1983 – mhux pubblikata). Inoltre, Art. 732A tal-Kodici ta' Procedura Civili jghid hekk: "*Mingħajr ħsara għad-dispożizzjonijiet ta' kull l-ġiġi oħra, fil-każijiet fejn il-ligi tippermetti lill-qorti li ex officio tagħti ecċeżżjoni mingħajr ma tagħti dik l-ecċeżżjoni qabel ma l-kawża titħalla għas-sentenza, mingħajr ma tippermetti lill-partijiet li jieħdu konjizzjoni ta' dik l-ecċeżżjoni qabel ma tingħata s-sentenza, u mingħajr ma l-partijiet ikunu jistgħu jipproduċu provi jew jagħmlu sottomissjonijiet dwar l-ecċeżżjoni, il-qorti m'għandhiex tagħti dik l-ecċeżżjoni fis-sentenza tagħha iż-żda għandha tagħti dik l-ecċeżżjoni fil-qorti bil-miftuh jew permezz ta'digriet in camera u l-partijiet ikunu jistgħu jipproduċu provi u jagħmlu sottomissjonijiet verbali dwar l-ecċeżżjoni qabel matingħha s-sentenza dwar l-ecċeżżjoni mogħiġha mill-qorti.*" Dwar tali disposizzjoni ssir referenza għad-deċiżjoni *in re Alan James Caruana et v. Victor Abela et* (Appell Inferjuri, 29 ta' Lulju, 2016) fejn gie asserit hekk: "*Hu evidenti li l-qorti ssollevat ex officio ecceżżjoni ta' kompetenza ratione valoris. Skont l-Artikolu 774(b) tal-Kap. 12, il-qorti għandha dritt li tqajjem eccezzjoni bhal din. Madankollu mill-atti hu evidenti li din l-eccezzjoni tqajmet fis-sentenza. Dan ifisser li l-partijiet ma nghatawx l-opportunità li jagħmlu sottomissjonijiet dwarha. Bl-emendi li saru bl-Att IV tal-2016, il-qorti għandha tagħti l-opportunità lill-partijiet li jressqu provi u jagħmlu sottomissjonijiet*

in vista li procediment gudizzjarju għandu, kemm jista' jkun, ikun mera veritjiera tar-realtà fattwali. Għandha tkun normattiva sagrosanta illi, “*Ir-riċerka tal-verità għandha tkun l-aqwa konsiderazzjoni*” hekk kif kien sostna c-celebri Imħalleff Maurice Caruana Curran fil-kawza *in re Grazia Meilak et v. Salvatore Grech* (Prim’Awla, 12 ta’ Marzu, 1964).

Minn dak l-istadju ‘i quddiem, il-partijiet kellhom l-opportunità jiffukaw u jikkoncentraw l-isforzi probatorji tagħhom dwar din il-materja, u dan hekk kif jixhdu il-verbali u l-provi voluminuzi successivament ezibiti in atti.

It-Tribunal jikkunsidra ulterjorment;

Illi fl-udjenza tas-26 ta’ Mejju, 2021 l-attrici ressjet ghadd ta’ dokumenti (*a foll. 135–138*) sabiex turi li l-kumpannija “Green Skip Services Limited” u dik “G.S. Rec Limited” kienu saru haga wahda, u cioè li kienu amalgamaw flimkien, bl-ahhar wahda tigi interament assorbita fl-ewwel kumpannija (li hi attrici f’din il-kawza). Madanakollu, l-episodji probatorji sussegwenti wrew altrimenti, hekk kif ser jintwera minn hawn u ftit iehor.

Tali dokumenti jikkonsistu, *inter alia*, x’numru ta’ emails mibghuta mir-rappreżentant ta’ l-attrici lil Malta Business Registry (MBR), jistaqsu jekk id-dokumenti dwar il-merger kienux waslu lill-istess MBR. Fosthom hemm email responsiv, datat 25 ta’ Mejju, 2021, ta’ certa Stephanie Spiteri Vassallo għan-nom ta’ MBR li jghid hekk: “*Further to our call, kindly note that whilst the merger remains pending due to unsettled penalties and/or amendments to merger docs, Annual returns and Accounts for the companies need to be registered and any fees settled. To this effect kindly submit and settle the below pendings at your earliest. I will review the remaining docs and revert back within the next few days should there be any merger related docs that are still pending or that need amending.*” (*a fol. 136*).

Fl-udjenza tat-30 ta’ Gunju, 2021 xehedet Mary Gaerty li sostniet li hi tipposjedi 50% ishma fil-kumpannija “Green Skip Services Limited” u 50% ishma fis-socjetà “G.S. Rec Limited” u li entrambi jinsabu taht l-istess saqaf u jigu gestiti u mmexxija mill-istess post u mill-istess diretturi, u dan taht il-kappa generali ta’ ‘Green Skip’.³⁸

---

dwar eccezzjoni ex officio qabel tagħti s-sentenza (Artikolu 732A tal-Kap. 12). Fir-rikiors ta’ l-appell, l-appellant għamlu riferenza għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell (Superjuri) fil-kawza Anthony Saliba vs. Neptune’s Bar and Restaurant Company Limited tat-8 ta’ Jannar 2010, fejn il-qorti qablet mal-fehma li m’ghandux ikun li qorti tissorprendi lill-partijiet billi fis-sentenza tqajjem eccezzjoni ex officio mingħajr ma tkun tat l-opportunità ta’ trattazzjoni dwarha.”

³⁸ A fol. 140.

Sussegwentement kienet ittiehdet decizjoni interna li “G.S. Rec Limited” tigi amalgamata u assorbita fi “Green Skip Services Limited”³⁹ u f’dan ir-rigward, f’Jannar, 2019, gew prezentati d-dokumenti pertinenti dwar tali amalgamazzjoni mal-MBR. F’dan is-sens giet prezentata *board resolution*⁴⁰ u ‘Draft Terms of Merger’⁴¹ lil MBR. Mary Gaerty sostniet illi minn dak iz-zmien “*ghadu ghaddej il-process sal-lum*” dwar tali amalgamazzjoni⁴² u li l-process għadu ma giex hekk konkjuz minhabba xi allegat mankanza ta’ dokumenti f’idejn I-MBR u li “*issa qed ikompli l-accountat biex jiprova jagħlaq wara dawn is-snin kollha*”.⁴³

Fl-udjenza tal-15 ta’ Novembru, 2021 xehedet Claudia Diacono, bhala rappresentant tal-MBR. Din sostniet li, “*il-kumpannija Green Skip Services Limited (C13893) hija kumpannija separata, kif ukoll hi C17963 G.S. Rec Limited huma t-tnejn separati minn xulxin u qatt ma kien hemm amalgamazzjoni flimkien ghax qatt ma kien hemm drafts mergers ...*”⁴⁴ u li, “*Skont il-Portal tagħna qatt ma kien hemm amalgamazzjoni; qatt ma intlaħaq draft terms merger fuq din il-kumpannija.*”⁴⁵ Peress li x-xhud Diacono kienet iccekkjat is-sistema virtwali/elettronika biss tal-MBR, l-istess kellha terga’ tidher f’udjenza ohra sabiex nel frattemp tivverifika anke il-files fizici fi hdan I-MBR.

Fl-udjenza tas-17 ta’ Frar, 2022 regħhet xehedet Claudia Diacono li qalet illi d-dokumenti dwar amalgamazzjoni kienu dahlu I-MBR fid-29 ta’ Jannar, 2019⁴⁶ imma madanakollu l-merger ma setax jigi processat peress li I-kumpannija ‘G.S. Rec Limited’ ma kinitx “in good standing” u qabel ma tali qaghda tigi ssanata jew rettifikata “*ma jkunx jista’ jghaddi d-draft set of mergers.*”⁴⁷ Minhabba dan, l-imsemmija zewg kumpanniji ma amalgamawx flimkien u, allura, għadhom kunsidrati entitajiet separati.⁴⁸ Spjegat ulterjorment illi sakemm I-MBR ma jkollux id-dokumenti kollha u tajbin, l-iprocessar tal-merger ma jistax jigi finalizzat.⁴⁹ Spjegat ukoll li l-process huwa li l-ewwel jigu sottomessi d-dokumenti relativi ma’ I-MBR, li dawn jigu processati mill-MBR u jigi vverifikat illi I-kumpannija li ser “tmut” tinsab “in good standing” u wara ssir il-pubblikazzjoni f’gazzetta lokali u tingħata pubblicità fuq il-website tal-MBR u, successivament, wara ftit xhur, jinhareg

---

³⁹ *Tergo ta’ fol.* 140.

⁴⁰ *A fol.* 143.

⁴¹ *A fol.* 144.

⁴² *A fol.* 141.

⁴³ *A fol.* 141.

⁴⁴ *A fol.* 149

⁴⁵ *Tergo ta’ fol.* 149.

⁴⁶ *A fol.* 153.

⁴⁷ *A fol.* 154.

⁴⁸ *A fol.* 156.

⁴⁹ *A foll.* 161–162.

certifikat formal da parti ta' I-MBR li I-*merger* ikun sehh⁵⁰ u dan peress li huwa certifikat li jissigilla kollox.⁵¹ Sal-gurnata tax-xhieda ta' Diacono (i.e., 17 ta' Frar, 2022), Diacono sostniet li z-zewg entitajiet kienu għadhom attivi u hajjin.⁵² Diacono regħet intrabet li tidher ghall-udjenza li kien immiss sabiex tissokta tixhed wara li twettaq xi verifikasi ohra dwar is-socjetà 'G.S. Rec Limited' u dwar il-“good standing tagħha”.

Fl-udjenza ta' I-1 ta' Marzu, 2022 kompliet tixhed Claudia Diacono u xehedet specifikatament fuq is-sitwazzjoni prezenti tal-kumpannija 'G.S. Rec Limited' (C17963). Qalet li kien hemm somma ta' penali illi kienet ormai thallset fis-sena 2021,⁵³ izda I-MBR baqa' qatt ma rcieva *draft terms of merger* emendat/aggornat li jirrifletti “id-date of change”.⁵⁴ Addizzjonalment, l-annual returns ta' 'G.S. Rec Limited' tas-snin 2019 u 2020 baqghu qatt ma gew sottomessi⁵⁵ u dwar ir-revised version tad-draft terms of merger Diacono ezibiet numru ta' emails. F'wieħed minnhom, datat 3 ta' Novembru, 2021, jingħad hekk: «*In addition to the below, it is vital that the draft terms of merger be revised (as per my email dated 1st June 2021) and this to reflect the company's status as to date.*»⁵⁶ Fl-email tal-1 ta' Gunju, 2021, li jissemma f'dak appena kwotat, jingħad dan: «*Since the merger docs are still pending, the companies involved in the merger are required to be brought up to date. It is also being suggested that since the company has been pending since 2019 (due to amendments, late filings and penalties) that the draft terms of merger be amended to reflect the company's status as to date.*»⁵⁷ Ix-xhud Diacono wkoll tkellmet dwar emails ohra mibghuta lill-contact persons tazzewg imsemmija kumpanniji, fejn rappresentant ta' MBR kien qed ifisser u jikkomunika n-nuqqasijiet tal-proposed merger.⁵⁸ Diacono, għal darb'ohra, regħet affermat li ghall-MBR iz-zewg kumpanniji għadhom zewg socjetajiet kummerċjali separati peress li I-process relativ tal-merger mhux finalizzat u ssigillat.⁵⁹

In riassunt, qed tigi kaptata is-segwenti silta mid-deposizzjoni ta' Claudia Diacono li kienet qed twiegeb għad-domandi ta' dan it-Tribunal:

---

⁵⁰ A foll. 164–165.

⁵¹ A fol. 165.

⁵² A fol. 168.

⁵³ A fol. 705.

⁵⁴ A fol. 705.

⁵⁵ Tergo ta' fol. 705.

⁵⁶ A fol. 932.

⁵⁷ A fol. 927.

⁵⁸ A fol. 707 et seqq.

⁵⁹ A fol. 711.

Tribunal: Jekk nagħmel ri-assunt tas-sitwazzjoni, jekk inkun skorrett għidli u kkorreġini: mela kien hemm inizjalment, oriġinarjament kien hemm żewġ kumpaniji, waħda xtaqet tamalgama m'oħra. Il-G.S. tamalgama fi Greek Skips, tajjeb?

Xhud: Hekk hu.

Tribunal: Issottomettew xi applikazzjonijiet u xi dokumenti, tajjeb?

Xhud: Yes.

Tribunal: Kien hemm xi nuqqasijiet fid-dokumenti.

Xhud: Iva.

Tribunal: Allura ma setgħetx issir l-amalgamazzjoni jew il-merger.

Xhud: Hekk hu.

Tribunal: Kien hemm penali.

Xhud: Iva

Tribunal: Inizjalment ma tkallix.

Xhud: Iva.

Tribunal: Imbagħad tkallix.

Xhud: Hekk hu.

Tribunal: Ġaladarba tkallix, I-MBR talab resubmission tal-istess merger documents, mill-ġdid, hux hekk?

Xhud: Iva, b'data riflessa—

Tribunal: B'data riflessa fil-preżent.

Xhud: Hekk hu.

Tribunal: Tajjeb. Dik ma saritx.

Xhud: Hekk hu.

Tribunal: Illum il-ġurnata merger ufficjali m'hemmx.

Xhud: Hekk hu.

Tribunal: Mela għad hemm żewġ kumpaniji distinti.

Xhud: Hekk hu

Dawk kienu l-provi mressqa mill-partijiet dwar il-materja sollevata mit-Tribunal bid-digriet Tieghu tal-20 ta' Novembru, 2020.

Fl-udjenza tat-12 ta' Mejju, 2022 (a fol. 976) kellha ssir it-trattazzjoni izda din kienet giet rimandata għal data ohra ghax kien intalab differiment (*vide rikors tat-12 ta' Mejju, 2022; a fol. 975*) u fl-udjenza tat-28 ta' Gunju, 2022 il-kawza thalliet ghall-lum għas-sentenza wara li l-partijiet kienu ressqu nota kongunta fl-14 ta' Gunju, 2022 (a fol. 977) illi permezz tagħha rrimmettew ruhhom ghall-atti processwali bla htiega ta' trattazzjoni finali.

It-Tribunal jikkunsidra hekk;

Huwa ormai fatt notorju u kuncett gurisprudenzjalment accettat li kumpannija tipposjedi personalità guridika distinta – kemm mill-membri tagħha u sia wkoll minn entitajiet ohra. Dan huwa sahansitra rikonoxxut mil-legislatur patriju li pozittivament jidentifikah fl-Art. 1A tal-Kodici Civili (Kapitolu 16 tal-Ligijiet ta' Malta) u fl-Art. 4(4) ta' l-“Att Dwar il-Kumpanniji” (Kapitolu 386 tal-Ligijiet ta' Malta). Għalhekk, il-kumapnnija “Green Skip Services Limited” (li hi attrici f'dan il-procediment) u l-kumapnnija “G.S. Rec Limited”, ghalkemm jistgħu talvolta jitmexxew mill-istess indirizz u gestiti mill-istess persuni fizici, huma, konċettwalment u fundamentalment, zewg entitajiet separati, awtonomi u distinti u l-operati tagħhom – kemm bhala kredituri u kif ukoll bhala debituri – ma jistgħux jigu fuži jew konfuzi jew inkella miskjati flimkien.

Għalkemm id-dirgenti ta' dawn il-kumpanniji kellhom (u, mid-dehera, għad għandhom) id-deziderju li s-socjetà “G.S. Rec Limited” tigi assorita fis-socjetà attrici, f'dan il-procediment jirrizulta b'mod palezi li tali amalgamazzjoni għadha ma sehhitx u dan hekk kif dettaljatament espost hawn aktar kmieni. Dan ifisser illi l-obbligi u r-responsabbilitajiet ta’ “Green Skip Services Limited” u dawk ta’ “G.S. Rec Limited” baqghu u huma distinti, awtonomi u separati minn xulxin. Dan ifisser illi terzi persuni li jinnejgożjaw jew jikkuntrattaw jew li b'xi manjiera jintrabtu fil-konfront ta’ “Green Skip Services Limited” ma jistgħux jigu azzjonati jew imfittxija minn “G.S. Rec Limited” u, naturalment, dan jaapplika *mutatis mutandis* bl-invers. Fi kliem iehor, jekk terza persuna għandha xi debitu di fronti għal wahda minn

dawn iz-zewg kumpanniji, dik il-persuna tista' tigi azzjonata solament mill-kumpannija li talvolta hija l-veru kreditur ta' dik il-persuna u mhux mill-ohra, b'mod indiskriminat.

B'mod aktar elaborat, wiehed jissenjala s-segwenti tagħlim li jrid imbagħad jitpogga fl-isfond tal-kunsiderazzjonijiet fattwali li ser jiwettaq mit-Tribunal aktar lil-hinn dwar dan l-aspett tal-kawza.

Hu bil-wisq naturali li persuna – sia fizika u sia guridika – li tiddeċiedi tressaq kawza għandha tkun legittimatā tagħmel hekk, cioè li tkun kompetenti u kapaci li tressaq azzjoni (bil-presuppost addizzjonali li tali azzjoni tista' twassal għal xi forma ta' success u/jew ezitu favorevoli għal min jifformula l-kawza u f'min jipproponiha). Dan hu importanti l'ghaliex jekk is-soggetti kollha jkunu jistgħu, *a proprio piacemento*, jagixxu in gudizzju u jipproponu talbiet jew jiddedu eccezzjonijiet bazati fuq kwalsiasi obbligi, drittijiet, *et similia*, (anke jekk mhux lilhom appartenenti) mingħajr ma jkun hemm l-ebda forma ta' fil-tru procedurali, il-funzjoni fundamentali tal-qrati tigi vanifikata u emaskulata u l-konsegwenzi jkunu kaotici.

Il-kapacità processwali (denominata wkoll *legittimazzjoni processwali* jew il-kapacità li tqoġħod f'kawza) tikkonsisti fl-idonjetà li persuna tiproponi azzjoni (attur) jew li tkun avversarju f'azzjoni (konvenut) u fis-setgħa li twettaq atti u attività fil-process gudizzjarju; atti gudizzjarji u/jew attivitajiet processwali li għandhom isehħu mit-titolari tal-jedd vantat. Hi meħtiega certu kapacità specifika biex persuna tkun f'posizzjoni guridika twelled u tkompli tippartecipa fi procediment processwali u tali kapacità hi necessarjment komposta minn certu kriterji. Dawn huma kriterji li jiddefinixxu u jiddelimitaw il-htiega guridika tal-*litis consortio*, illi jawtorizzaw lil certu determinati soggetti, *inter alia*, li jagixxu bhala attur u li jirreagixxu bhala konvenut u liema kriterji jalementaw il-funzjoni tal-gudikant versu decizjoni fejjeda dwar il-kontiza.

Fjankanti n-nozzjon tal-leggitmità, hemm l-ohra ta' l-interess guridiku. Dan ta' l-ahhar huwa ingredjent necessarju illi jidhol fl-hekk imsemmija "kundizzjonijiet ta' l-azzjoni" u huwa precett guridiku li jmiss is-sustanza tal-jedd vantat jew pretiz mill-attur jew dak rifjutat jew difiz mill-parti konvenuta. Allura l-interess guridiku johrog minn u jidderiva mill-presuppost tal-kapacità processwali u jikkolloka ruhu fil-jeddiżżejjiet sostantivi li jfasslu l-azzjoni.

Ma jista' qatt ikun hemm interess guridiku jekk hemm nieqsa d-debita kapacità processwali, izda jista' jkun hemm kapacità processwali li wieħed jagixxi, izda l-interess ikun assenti. Fi kliem iehor, jista' jkollok persuna legittimatà li tagixxi, għax għandha l-kapacità tagħmel dan, izda li tkun nieqsa mid-debitu interess jew li dan

jintilef fil-kors tal-proceduri filwaqt li l-kapacità tibqa' tissusisti. Min-naha l-ohra, jekk hemm l-imsemmija kapacità totalment mankanti, awtomatikament u assolutament hemm ukoll inezistenti l-interess guridiku peress li l-interess guridiku għandu bżonn, l-ewwel u qabel kollox, il-presuppost processwali tal-kapacità tas-soggett, attiv jew passiv, li jwettaq attivitā processwali.⁶⁰

Għalhekk wiehed jista' facilment jghid illi l-kapacità processwali u l-interess guridiku huma faccati differenti ta' l-istess identika munita li jistgħu jikkoezistu u jistgħu le, dejjem dipendenti minn-cirkostanzi tal-kaz: min-naha, il-leggħixxha processwali (attivja jew passiva) hi mekkanizmu purament procedurali permezz ta' liem is-soggett (attiv jew passiv) jigi kwalifikat u klassifikat bhala "parti" fi procediment gudizzjarju, filwaqt illi l-interess guridiku jinrabat ma' l-azzjoni specifikatament esperita u jillegġittem l-idha "parti" tivvanta jew tiddefendi jeddijiet bl-aspettattiva li l-qorti tirrikonoxxi, takkorda, tirriggetta jew li tirridimensjona tali jeddijiet.

Kif ormai sew maghruf, il-qrat tagħna esploraw tali kuncett u sostnew illi biex wieħed jista' jingħad li għandu interess guridiku li jipproponi azzjoni, hemm bżonn li l-kawza li jipproponi tkun tista' tipproducilu rizultat utili jew vantaggjuz għalihi (**Giulia Maria Millard v. George Said et noe**, Appell Superjuri, 14 ta' Settembru, 1988). L-interess guridiku jrid ikun reali u attwali u għandu jiskaturixxi minn vjolazzjoni jew theddida ta' vjolazzjoni ta' xi dritt li jaġappartjeni lill-attur u f'dan is-sens allura jrid ukoll ikun personali. Irid jigi stabbilit in-ness guridiku bejn l-agir abbusiv, irregolari u/jew illegali allegatament kommess/perpetrat mill-konvenut u d-dannu, jew almenu l-pregudizzju, allegatament subit mill-attur konsegwenti tali agir (**Alexander Emelian v. John Mousú pro et nomine**, Appell Superjuri, 28 ta' Frar, 1997). L-interess irid ikun dirett, personali, konkret jew attwali cioè jrid johrog minn stat attwali ta' vjolazzjoni ta' dritt (**Philip Andrew Ransley et v. Emanuel Coleiro et noe**, Appell Superjuri, 29 ta' Jannar, 1997). Addizzjonalment, u dejjem għal dak li jirrigwarda l-aspett ta' l-attwalitā ta' l-interess f'attur, irid jintwera li dak l-interess jibqa' jsehh matul il-hajja kollha ta' l-azzjoni, u mhux biss fil-bidu tagħha, għaliex jekk dan l-interess jonqos, il-konsegwenza hija li l-konvenut jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju (**Joseph Sammut et noe v. Carmelo Attard**, Appell Superjuri, 17 ta' Frar 1993). Ghall-kompletezza, gie ritenut ukoll li l-interess mhux bilfors ikun wieħed li jigi kwantifikat f'somma determinata ta' flus jew gid, u jista'

⁶⁰ L-interess guridiku jrid jissussisti kemm fil-parti attrici u kif ukoll f'dik konvenuta. F'dan is-sens il-gurisprudenza tħid li, "*fu nondimeno ritenuto nella patria gurisprudenza, malgrado il difetto di una precisa disposizione della legge in materia ... che base e misura di ogni azione giudiziaria è l'interesse in chi la istituisce e in chi la contesta ...*" (**Giuseppe Micallef Goggi v. P.L. Emanuele Armando Mifsud**, Appell Civili, 11 ta' April, 1930 riportata f'Kollez. Vol.XXVII-I-507). F'dan is-sens ukoll ara in re **Brockdorff v. Pace Balzan** (Qorti tal-Kummerc, 8 ta' April, 1899 riportata f'Kollez. Vol.XVII-III-15).

jkun destinat li jhares jew jaghti gharfien ghall-jedd morali jew suggettiv, imbasta l-jedd invokat ma jkunx wiehed ipotetiku (**Charles Axiak noe v. Onor. De. Fortunato Mizzi noe et**, Prim'Awla, 13 ta' Ottubru, 1952).

Jekk wiehed jaghmel gabra ta' dawn il-principji u jabbinahom mall-fattispecji tal-kaz in ezami, wiehed jista' jghid li l-interess guridiku fil-kumpannija attrici hu nieqes u dan peress illi kollox jindika li l-veru kreditur tal-konvenut, se mai, għandha tkun il-kumpannija 'G.S. Rec Limited' u dan għar-ragunijiet li sejrin jigu spjegati minn hawn u ftit iehor. L-azzjoni esperita mill-odjerna kumpannija attrici m'hix kapaci li twassal lil min jippromwoviha ghall-otteniment ta' xi vantagg utili u dan peress illi l-kreditu jidher li jappartjeni lil terzi u mhux lilha.

Kunsidrata minn dan il-profil u meta l-principji fuq esposti jigu abbinati mal-fatti ta' din l-istanza, jirrizulta illi filwaqt illi l-kumpannija attrici 'Green Skip Services Limited' kellha, mill-perspettiva prettament ritwali, dik il-kapacitá processwali li tibda' l-proceduri odjerni, il-jeddiġiet u rimedji minnha vantati f'dan il-procediment kienu, se *mai* jikkompetu lil oħrajn bhala t-titolari tal-jedd/ijiet vantati kontra l-konvenut f'din il-kawza.

F'dan il-kaz irrizulta mill-provi illi l-kreditu vantat kontra l-konvenut Noel Cefai kien marbut ma' u jappartjeni lill-kumpannija "G.S. Rec Limited" u mhux lil "Green Skip Services Limited", hekk kif manifestament jemergi mid-dokumentazzjoni mressqa minn Doris Sammut Bonnici waqt l-udjenza tat-8 ta' Ottubru, 2018 (a foll. 34–50), hekk kif diga' deskrītt aktar 'il fuq. Tali evidenza turi illi l-konvenut Noel Cefai ingħata s-servizzi mill-kumpannija 'G.S. Rec Limited' u mhux minn dik attrici f'din il-kawza u dan peress li l-*invoices* kollha gew mahruga minn 'G.S. Rec Limited', inkluz l-*istatement* tal-24 ta' Ottubru, 2017 (a fol. 49) li donnu hu dak li jikkonċerna l-istanza prezenti.

Inoltre, ma jistax jghaddi inosservat il-fatt li l-konvenut minn dejjem jidher li kien iħallas lill-kumpannija 'G.S. Rec Limited' u dan huwa rifless fil-kopja ta' HSBC *cheque*, risalenti għad-data ta' l-1 ta' Novembru, 2012, li l-konvenut ezibixxa kopja tieghu in atti (a fol. 109). Tali pagament, fl-ammont ta' €13,617.91c, kien intestat lil 'G.S. Rec Limited' u inhareg mill-kont tal-konvenut «NOEL CEFAI – GREEN CARE TRADING». Ma harix daqstant car jekk tali hlas hux konness mal-mertu tal-prezenti vertenza jew le, stante li d-deposizzjoni tal-konvenut f'dan ir-rigward mhux daqstant dettaljata.⁶¹ B'addizzjon, certament ma jistax jigi mwarrab dak registrat fil-verbal waqt l-udjenza tal-11 ta' Mejju, 2018, u cioè: «*Dr. Frank Cassar għann-nom tal-Konvenut qiegħed jghaddi seduta stante bank draft mahrug mill-BOV*

---

⁶¹ Ara xhieda tieghu waqt l-udjenza tal-25 ta' Marzu, 2019 (senjatament *a tergo* ta' fol. 106).

numru 280703 datat l-1 ta' Marzu, 2018 mahrug fisem "G.S. REC LTD", fl-ammont ta' EUR1,350 u tali pagament qed isir a bazi tal-eccezzjoni tal-istess Konvenut." In vista ta' tali pagament, u hekk kif verbalizzat mid-difensur ta' l-attrici, it-talba originali f'din il-kawza, fl-ammont ta' €5,000.00c, giet ridotta ghal €3,650.00c.

Dan kollu juri li l-kumpannija li kellha tiftah dawn il-proceduri, se *mai* kellha tkun "G.S. Rec Limited" u mhux "Green Skip Services Limited", l'ghaliex kolox jipponta fid-direzzjoni tal-legam li kien hemm bejn il-konvenut u l-ewwel imsemmija socjetà.

Kif rajna, l-amalgamazzjoni – nonostante li l-process tagħha gie inizjat mill-parti interessa – għadha fi stat alkwantu embrjoniku u decizivament mhux finalizzata u allura wieħed ma jistax jargumenta li l-obbligi, responsabilitajiet u l-krediti li talvolta kienu ta' "G.S. Rec Limited" issa saru ta' "Green Skip Services Limited".

GHALDAQSTANT, ghall-motivi u kunsiderazzjonijiet hawn fuq magħmula u konsistentement magħhom, it-Tribunal qed jiddeciedi dan il-kaz billi jiddikjara inammissibbli l-azzjoni attrici peress li hi mressqa minn persuna li m'għandhiex legittimità attiva u jonqosha l-interess guridiku li tiproponi istanza bhal din. Konsegwentement, jillibera lill-konvenut mill-osservanza tal-gudizzju, salv kwalsiasi jedd iehor li talvolta jiġi lill-persuna idonea kontra l-konvenut.

L-ispejjeż ta' din il-kawza għandha tagħmel tajjeb għalihom il-kumpannija attrici.

ft. Avv. DR. KEVIN CAMILLERI XUEREB
Gudikatur

ft. ADRIAN PACE
Deputat Registratur